

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 19.

Lördagen den 17 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Lindqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 118, angående ändring i pensioneringen av vissa provinsialläkare med flera;

nr 129, angående understöd åt läkaren vid Malmö asyl A. Bjerkéns änka och barn m. m.; och

nr 130, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 2.

I enlighet med därom den 14 innevarande mars fattat beslut skulle nu företagas val av tio ledamöter och tio suppleanter i det särskilda utskott riksdagen beslutit tillsätta; och anställdes först val av ledamöter i nämnda utskott.

Därvid avlämnades 151 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedannämnda personer i följande ordning:

- herr *Johansson* i Uppmälby,
- » *Lindman*,
- » *Sjöblom*,
- » *Olsson* i Hov,
- » *Hage*,
- » *Carlsson* i Solberga,
- » *Andersson* i Prästbol,
- » *Johansson* i Kälkebo,
- » *Carlström* i Helgagård, och
- » *Lorichs*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Härefter anställdes val av suppleanter.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 19.

Därvid avlämnades 113 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan-nämnda personer i följande ordning:

herr *Pettersson* i Hällbacken,
 » *Brännström*,
 » *Johansson* i Sollefteå,
 » *Jansson* i Edsbäcken,
 » *Aarnseth*,
 » *Ros*,
 » *Björk*,
 » *Persson* i Trången,
 » *Andersson* i Rasjön, och
 » *Ernfors*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 3.

Vidare anställdes i enlighet med därom av kammaren den 14 i denna månad fattat beslut val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, än även sex suppleanter för dessa valmän; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

valmän:

herr *Borggren*,
 » *Brännberg*,
 » *Bäcklund*,
 » *Corneliusson*,
 » *Eriksson* i Grängesberg,
 » *Eriksson* i Stockholm,
 » *Fast*,
 » *Fjellman*,
 » *Hamrin*,
 » *Janson* i Kungsör,
 » *Jeppsson*,
 » *Johansson* i Uppmälby,
 » *Kinmanson*,
 » *Kloo*,
 » *Leffler*,
 » *Lindman*,
 » *Lovén*,
 » *Lundquist*,
 » *Olsson* i Berg,
 » *Persson* i Björsbyholm,
 » *Ryberg*,
 » *Rydén*,

herr *Röing*, och
 » *Strindlund*,
 var och en med 104 röster; samt

suppleanter:

herr *Uddenberg* i Varberg,
 » *Hansson* i Bäck,
 » *Paulsen*,
 » *Västberg*,
 » *Norsell*, och
 » *Gustafsson* i Älvsered,
 var och en med 45 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den här ovan angivits, genom lottning.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i paragraferna 2 och 3 här ovan omförmälda valen.

§ 5.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 127, angående vissa anslag till sjökarteverket.
 Nämda proposition bordlades.

§ 6.

Vidare överlämnade herr statsrådet *Thorsson* Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 166, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 158, med förslag till lag angående skyddsskogar;

nr 157, med förslag till lag angående vård av kommunskogar, sockenallmänningskogar samt vissa stiftelsers, föreningars och sällskaps skogar;

nr 159, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 21 december 1857 (nr 59 sid. 1) om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet;

nr 147, angående årligt understöd å allmänna indragningsstaten åt förre navigationsskoleföreståndaren Ivar Adolf Hjalmar Wilhelm Bolins änka Ida Graziella Elisabet Bolin, född Wistrand;

nr 131, med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 132, med förslag till bestämmelser angående arvode och ersättning åt viss kontrollpersonal m. m.;

nr 133, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa;

nr 134, med förslag till förordning om dels ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobilskatt, dels ock ändrad lydelse av 1 § i förordningen nämnda dag om särskild skatt å automobilgummiringar;

nr 137, med förslag till kungörelse angående dels ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, dels ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 13 december 1912 angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara;

nr 138, angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 139, angående upplåtelse av rätt till stenbrytning å kronoholmen Stora Lyngön i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 142, med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse;

nr 143, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 47 § 1 mom. och 48 § 2 mom. i förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva;

nr 167, med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande;

nr 168, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 169, angående viss ändring i gällande bestämmelser om mått och vikt; samt

nr 136, angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag.

Härefter anförde:

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Thorsson**: Herr talman! Då den sistnämnda propositionen är av brådskande natur, anhåller jag, att kammaren ville omedelbart remittera den till vederbörande utskott.

Herr **Engberg**: Herr talman! Det är svårt att förneka, att den allmänna uppmärksamhet, som under de senaste dagarna varit riktad på det fall, som ligger bakom denna proposition, har varit ur åtskilliga synpunkter motiverad. En tidning för i dag skriver, att vi börja nu bli ganska härdade inför bankkrascherna här i landet. Jag tror att tidningen har rätt, och när man ser den stolta serien från Kopparbergsbanken, Handelsbanken, Värmlandsbanken och en del andra och nu ser detta såsom krönet, frågar man sig, om detta är den sista kraschen eller bara ett led i den långa kedjan.

Det är min bestämda övertygelse, att denna krasch, liksom föregående krascher, där det har varit fråga om att i en eller annan form taga statens hjälpande hand i anspråk, illustrerar huru orimligt det är att längre vidmakthålla den drivna satsen om att den

enskilda företagsamheten på det ekonomiska området präglas av en förträfflighet, en ändamålsenlighet och en soliditet, som icke tål att betvivlas. Det är ganska egendomligt, att när det gäller ställningen till staten så finner man, att, om det är så att man behöver statens hjälp, ja, då ropar man genast på den, men under tider man icke behöver den, då drives det från särskilt högerpartiet den mening, att vi skola inte alls engagera staten på något sätt på det ekonomiska livets områden, ty om så sker, går det på tok. Jag tror, att vi nu fått ett glänsande vittnesbörd därom, att hela den uppfattningen gjort bankrutt; vi ha fått ett glänsande vittnesbörd därom, att när det gäller, då blir det dock staten som får träda hjälpende emellan. Nu är det väl åtskilliga i kammaren, jag hoppas nästan alla, som med fog göra sig en stilla fråga: hur är det med hela detta hushållningssystem på bankområdet, hur är det möjligt, att dessa ofantliga krascher kunna uppkomma, hur är det möjligt, att denna visa enskilda, jag höll på att säga överkvalificerade, företagareverksamhet gång på gång kör in i en återvändsgränd, där staten måste träda hjälpende in? Det vittnar, mina herrar, om att man har all anledning att granska hithörande företeelser. Det är givetvis för tidigt att vid remissen av denna proposition fälla ett omdöme, men jag skulle för min del vilja tillåta mig att uttrycka en förhoppning, nämligen den, *att propositionens framläggande har föregåtts av en verklig undersökning, huruvida och i vad mån den senaste kraschen är att betrakta såsom en, som ligger närmare eller fjärrare vissa ansvarsbestämmelser i svensk lag.* Jag tror nämligen, vad också alla få lov att erkänna, att man har rätt till en undran över att när vi stå inför dessa krascher, i fråga om vilka åtminstone vad den senaste beträffar ordet svindel nästan kommer på tungan, man i en stor dominerande press sätter svampen på. Man söker breda ett slags slöja över den. Men jämförelserna inställa sig dock av sig själva, om man tänker på det fruktansvärda larm, som det blev för några år sedan i samband med ett företag, som sannernigen icke ett enda ögonblick kan jämföras med dessa företag, och som i själva verket — det har visat sig sedan — icke kan på något sätt anses klandervärt i samma grad som detta.

Jag tillåter mig, herr talman, fästa uppmärksamheten på en annan sak. Det är, att dessa privata banker försöka att taga statens hjälp i anspråk på ett annat sätt. Om man tittar igenom vissa kalenderar, riktas dock uppmärksamheten på ett förhållande, det nämligen, att Konungens förtroendemän, våra landshövdingar, i stor utsträckning äro den svenska storfinansens förtroendemän. Man ser den ena landshövdingen efter den andra placeras på poster i våra privatbanker. Vad betyder det? Det betyder, att våra enskilda banker dag för dag kunna tillgodogöra sig det förtroende, som vederbörande åtnjuta, vilket sedan kan förvandlas i kapital. Jag tillåter mig, herr talman, att just nu, då det är fråga om ett statens extra inskridande, bringa denna sak i erinran.

Jag tror också, att av de tre möjliga alternativen, antingen att staten skall satsa hela underskottet eller teckna aktier eller icke

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.

(Forts.)

Ang. omedel-
bar remiss av
en kungl. pro-
position.
(Forts.)

alls befatta sig med saken, torde den väg, som närmast påtänkts, nämligen aktieteckningsvägen, vara den riktiga. Gent emot den tanken vill jag icke resa någon som helst invändning. Men nog skulle jag tro, att man icke bara i riksdagen utan även ute i vårt land är på det klara med, att i en tid, då den svenska arbetarklassen i stor utsträckning får lida nöd och icke får röna någon omvårdnad, i en tid då man har dragkamp mellan partierna, i vilken omfattning man skall hjälpa arbetslöshetens offer, att i en sådan tid det icke vore ur vägen att ägna någon tanke däråt, att naturligtvis bör staten hjälpa i ett fall sådant som det förevarande proposition avser, men då bör den också hjälpa i andra fall. Låt vara att frågorna icke äga någon inre samhörighet och att det ena icke får betraktas såsom kompensation för det andra, men jag tror, att den allmänna samhällsmoralen dock kräver, att när staten inför slika företeelser inskrider för att hjälpa till rätta vad den enskilda spekulationen vållat, då är det icke för mycket begärt, att staten, när det gäller arbetslöshetens offer, ser till att det åstadkommes hjälp, i synnerhet som dessa offer icke genom eget förvållande kommit i detta läge utan tack vare bristerna i det system, som dessa storbanker representera.

Jag har, herr talman, endast velat ge uttryck åt dessa känslor.

Häruti instämde herr *Anderson* i Råstock.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag har i genging emot, att denna proposition icke blir bordlagd på vanligt sätt, ty det är av vikt, att föreliggande fråga blir behandlad i utskott och riksdag så fort som möjligt. Men det är ju uppenbart, att efter vad som förekommit såväl vid årets riksdag som tidigare man ställer sig tveksam i en fråga som den föreliggande. I slutet av förra månaden behandlade riksdagen en framställning från bankoutskottet, som föranleddes av en skrivelse från bankofullmäktige, därvid riksdagen beslöt att utvidga aktiebolaget Kreditkassans befogenhet att ikläda sig förpliktelser till dubbla summan av kassans fonder. Då bankoutskottet behandlade skrivelsen, redogjordes inför bankoutskottet för den situation, i vilken Svenska lantmännens bank kommit, och det framhölls då, att därest utskottet ville tillstyrka och riksdagen bifalla den framställning, som gjorts av bankofullmäktige, skulle Kreditkassans utvidgade befogenhet vara tillräcklig att möta de anspråk, som kunde ställas på Kreditkassan jämväl med hänsyn till den prekära situation, som Lantmännens bank iråkat. Det framgår av utlåtandet, att detta var huvudmotivet, varför bankoutskottet tillstyrkte framställningen om denna utvidgade befogenhet, och förmodligen biföll riksdagen den av samma skäl. För en månad sedan lämnades uppgift om att efter vederbörliga avskrivningar funnos omkring 7 1/2 miljoner kronor kvar av bankens fonder, och dessutom hade man anledning ställa innanför linjen 11 miljoner kronor, som skulle utgöra en delcrederefond, som man hyste förhoppning om att få något tillbaka av. Man står nu i den situationen, att regeringen framlägger denna pro-

position i avsikt att skydda insättarnas intressen i Lantmännens bank. Och man vill göra det på ett sätt, som framgår ur följande ord, som jag vill citera ur den kungl. propositionen:

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.
(Forts.)

»Enligt den plan för den nya banken, som hittills hunnit skisseras, skulle staten i banken teckna aktier för ett belopp av 15 miljoner kronor. Härutöver skulle 5 miljoner kronor tecknas av enskilda personer, i första hand aktieägarna i den nuvarande banken. Denna teckning av enskilda skulle garanteras av Kreditkassan. På så sätt skulle den nya bankens aktiekapital uppbringas till 20 miljoner kronor, vilket belopp befunnits vara nödigt men också tillräckligt för att banken skall nå erforderlig styrka. Huruvida de gamla aktieägarna skulle kunna på grund av nuvarande aktieinnehav berättigas att utan kontant insats erhålla aktier i den nya banken, torde få bli beroende på den slutliga värderingen av bankens portfölj. I varje fall kan en på sådant sätt åstadkommen tillökning av aktiekapitalet utöver ovan berörda 20 miljoner kronor icke komma att röra sig om mer än ett par miljoner kronor.

Förutom Kreditkassans medverkan för teckning av förberörda 5 miljoner kronor aktier torde det vara nödvändigt, att Kreditkassan övertager vissa av Lantmannabankens engagemang.»

Det framgår härav, att staten skall de facto ikläda sig förpliktelse för ända till 20 miljoner kronor, ty det är att märka, att de 5 miljoner kronor, som av enskilda personer, förutvarande aktieägare eller insättare, skola tecknas i banken, skola av Kreditkassan garanteras, och de personer, som icke ha tillfälle att inbetala de tecknade beloppen, få till pari sina aktier i den nya banken belånade i Kreditkassan. Det blir i realiteten, att staten skall träda in för ett så stort belopp som 20 miljoner kronor, men därutöver skall Kreditkassan övertaga vissa av Lantmännens banks engagemanger. Inför detta förslag måste man fråga sig, om det verkligen är rimligt, att staten skall slå in på denna väg. Det är visserligen sant, att något måhända måste göras, att något särskilt utomordentligt måste vidtagas för att skydda de närmast intresserade, men det förefaller mig, som om detta vore en väg, som är ganska betänkelig.

Detta förslag innebär därjämte att riksdagen skall på några få dagar fatta ståndpunkt till en så omfattande fråga som att starta en svenska statens affärsbank. Såvitt jag kan finna av det utdrag av statsrådsprotokollet, som föreligger, har icke finansministern på något ställe förordat eller sagt något i riktning av att det skulle vara fråga om en övergående åtgärd eller att det skulle vara fråga om att skapa ett likvidationsinstitut, utan det synes verkligen vara meningen att engagera statsverket i en affärsbank. Jag måste, herr talman, säga redan nu, att för mig framstår detta såsom en synnerligen betänkelig sak.

I likhet med den föregående talaren vill jag ge uttryck åt den meningen, att om staten skall bli nödsakad att uppoffra så stora belopp, som det är fråga om, måste man kräva, att en verkligt ingående undersökning kommer till stånd för att inför allmänheten och framför allt insättarna uppdaga, vilka personer äro de ansvariga och

Ang. omedel-
bar remiss av
en kungl. pro-
position.
(Forts.)

vilka affärstransaktioner man givit sig in på, som givit anledning till det fallissemang, som konstaterats.

Om man går in för den direkta principen att vid ett tillfälle som detta skydda insättarnas intressen, har jag svårt att tänka mig, hur det skall vara möjligt för riksdagen att, då den sagt A, icke även säga B. Om det i denna bank, som har ett omslut på omkring 130 miljoner kronor, icke skulle räcka med det belopp, som här ifrågasättes, får man göra ett större tillskott. Det är också tänkbart, att andra affärsbanker kunna stå på lika svag grund, och det är vidare tänkbart, att någon eller några av de cirka 500 sparbanker, som vi ha i landet och av vilka en del lida av depressionen och dåliga penningplaceringar, lika väl kunna ställa riksdagen inför anspråk på skydd av insättarnas intressen.

Det är uppenbart, herr talman, att jag på frågans nuvarande läge icke vill göra något bestämt uttalande, men jag vill önska framhålla, att om riksdagen beslutar i enlighet med förslaget, måste det sägas ifrån, att denna anordning endast har temporär karaktär, och att det endast är fråga om ett likvidationsinstitut, som får till uppgift att avveckla bankens förbindelser för att undgå förluster i största möjliga utsträckning.

När man granskar denna banks start och utveckling måste man säga sig, att man här givit sig ut på ett plan, där man icke hittar tillbaka hem. Då det i detta fall är fråga om en bank, som har blott 20 miljoner kronors aktiekapital, men ett sjuttiootal kontor, är det uppenbart, att proportionerna äro orimliga. När man vidare enligt de uppgifter, som lämnats, finner, att hela aktiekapitalet är engagerat på ett par håll, så undrar man, hur ledningen varit beskaffad.

Herr talman! Det är en annan punkt, som icke kan förbigås, nämligen denna banks ställning till den tillsynsmyndighet vi ha över vårt lands banker. Jag ber utan att ingå på den frågan närmare dock få erinra om att så sent som under loppet av förra året tillstyrktes från vederbörligt håll en utdelning av fyra procent på aktiekapitalet. Det är underligt, att bankens soliditet kunnat på så kort tid förändras, så att man nu står inför bankrutt, under det att man då trodde att man befann sig i så utomordentligt god ställning, att man kunde tillstyrka och besluta utdelning på aktiekapitalet. Ja man kan i detta avseende icke annat än instämma i det uttalande, som Svenska Dagbladet vid behandlingen av denna fråga gjorde, när tidningen skriver »att det torde kunna sägas, att bankledningen visat sig sin uppgift synnerligen illa vuxen».

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! Det torde vara på sin plats att säga ifrån, i anledning av att den förste ärade talar-
n försökte att taga propositionen till intäkt för ett klander mot högern, att högern icke har tagit någon ståndpunkt till föreliggande förslag, och det förefaller mig därför som om detta klander vore något för tidigt framkommet. För min del vill jag icke rikta mig mot herr finansministern därför att jag tror, att det är högst önskvärt, att något åtgöres i saken; men om det skall gå på de linjer, som fi-

nansministern förordat i den framlagda propositionen, därom är jag minst sagt tveksam. Jag har i denna sak samma uppfattning som den föregående talaren, men läget är emellertid sådant, att någonting måste göras för att förebygga att ruin och fördärv träffar en hel del medborgare i landet. Jag tror därför, att man från den synpunkten bör vara herr finansministern tacksam, att han lagt fram saken och berett tillfälle för andra initiativ att komma fram till övervägande i denna för stora delar av vårt folk så betydelsefulla sak.

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.
(Forts.)

Jag vill icke göra något uttalande om den slutliga ståndpunkt man bör intaga, men har velat tillbakavisa det klander, som av herr Engberg i Malmö framställts mot högern. Detta anser jag vara fullständigt omotiverat.

Herr Björkman: Herr talman! Jag ber till en början att få instämna med herr Engberg i den delen av hans anförande som utmynnade däri, att man icke kan närmare ingå på ett bedömande av föreliggande proposition, innan man fått tillfälle att taga del av densamma. Men därutöver kan jag icke instämna med herr Engberg utan har tvärtom några invändningar att göra mot vad han sade.

Herr Engberg sade sålunda att särskilt högern har engagerat sig så kraftigt i kravet på hjälp åt bankerna. Inte enbart högern! Vi få väl förutsätta, att Kungl. Maj:t efter noggrann prövning av alla omständigheter, som legat till grund för sakläget, kommit med propositionerna, som gällt stöd åt bankerna. Men det har väl då icke bara varit fråga om att stödja bankinstitutioner, utan de många små, som på ett eller annat sätt varit intresserade av bankernas verksamhet, och icke minst industriarbetarna, som ha intresse av att industrierna icke i brist på kredit bli utan existensmöjligheter. Arbetarna ha således här medelbart fått hjälp som kommer ganska nära den hjälp, som i stor skala givits till arbetslösheten motverkande. Det har vidare påpekats av herr Engberg, att det skulle vara en viss press, som icke vill, att lantmannabankens affärer ej skulle klarläggas. Jag tycker tvärtom, att det har visat sig, att tidningar av olika färger velat ha sanningen i dagen.

Med tanke på den rubrik på propositionen, som upplästs av herr finansministern, vill jag säga, att det icke får vara den allena saliggörande vägen, att staten skall hjälpa genom aktieteckning. Detta förslag måste noggrant granskas, och jag tror, att här i kammaren finnes en synnerligen stark uppfattning därom, att propositionens väg icke är den rätta vägen, utan att man måste överväga andra åtgärder, när det gäller att bringa den nödiga hjälpen.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag har icke tagit till orda för att i anledning av den föreliggande propositionen tala om de vägar, som i föreliggande situation kunna påtäckas. Jag har icke heller tagit till orda för att yttra mig med anledning av herr Engbergs uttalanden i fråga om landshövdingarna; jag tror, att den frågan har ofantligt litet att göra med detta ärende. Det hörde väl till alla de saken vidkommande detaljer, vari herr Engberg ville insvepa sitt yttrande

Ang. omedel-
bar remiss av
en kungl. pro-
position.

(Forts.)

för att komma den enskilda företagsamheten till livs. Och det är beträffande denna sak, jag vill säga några ord.

Jag tror, att man måste säga, att herr Engbergs yttrande var väl gottköpsmässigt. Vi ha genomlevat en tid, då misräkningar gjorts på alla håll, och ingen kan slå sig för sitt bröst och anse sig själv klanderfri. Herr Engberg skulle varit visare än alla andra, om han kunnat förutsäga vad som skulle inträffa. Allt vad vi under de gångna åren beviljat i riksdagen ifråga om tilläggsanslag, dyrtidstillägg, nödhjälpsunderstöd o. s. v., vad är det annat än statens sätt att hjälpa upp misräkningar, som staten själv begått eller fått vidkännas. Men i det enskilda näringslivet är det icke så, att man kan gå till riksdagen och få felräkningspenningar beviljade, utan de enskilda företagen få på grund av bristande likviditet ofta gå ikull på det ena eller det andra sättet. Om herr Engberg vill gå närmare in på detta spörsmål, så tror jag, att det ger anledning till en del något mera djupgående funderingar än han lät komma sig till last. Jag måste säga: När skulle staten ingripa, vartill skola vi ha staten, om icke man från näringslivets sida skall kunna lita till den i en tid så enastående som denna? Ingen kan påstå, att han kunnat över-skåda de konsekvenser, som krisåren medfört.

Herr Engberg fällde det yttrandet, att arbetarklassen lider nöd och icke får någon omvårdnad. Jag förstår icke, hur ett sådant yttrande kan framkomma, när man vet, vilka betydande anslag som lämnats för att mildra de svårigheter, i vilka bland andra arbetarklassen kommit.

Jag har endast med dessa ord, herr talman, velat protestera mot det synnerligen ytliga yttrande, som herr Engberg hade.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har intet att invända mot, att denna proposition behandlas så skyndsamt som möjligt. Samhällsintresset kräver skyndsamt handläggning, men jag är tvungen att ställa denna proposition gentemot en annan brådskande proposition, som avlämnades av regeringen den 13 februari 1923. Den propositionen gällde en framställning om ändring i arbetslöshetsdirektiven för cirka 4,000 av Sveriges i nöd sjunkna arbetare. Denna proposition återigen gäller hjälp för en bank, bakom vilken stå starka ekonomiska intressen. Regeringen har i båda fallen sagt ifrån, att största möjliga skyndsamt är av nöden, och jag anser att regeringen handlat fullt korrekt, ty det är uppenbart, att bör något åtgöras, så bör det göras så fort som möjligt. Men jag måste säga, att riksdagens borgerliga partier ha tydligen en olika mätare i fråga om att mäta nödvändigheten av skyndsamt i det ena och i det andra fallet. Det är tydligen på det hållet en stor olikhet mellan brådska och brådska.

Sedan vill jag vidare säga några ord särskilt till herr Björkman, som anförde, att möjligtvis andra vägar skulle kunna tänkas i detta fall. Jag vill då fråga herr Björkman, om herr Björkman menar den utvägen, att man skulle undersöka, huruvida icke de för fallissemmentet ansvariga, d. v. s. i första hand ledamöterna i styrelsen för

Lantmannabanken, skulle nödgas att träda ekonomiskt hjälpende till i första rummet? Jag har den bestämda uppfattningen, att den väg, som allra först bör provas, är den, om icke den för fallissementet ansvariga styrelsen bör vara den första, som träder i bräschen, och att icke regeringen eller riksdagen främst skall i detta fall lämna understöd.

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.
(Forts.)

Slutligen vill jag vädja till de ansvariga i utskottet att vid granskningen av denna proposition iakttaga den största möjliga försiktighet, och jag vill till och med utbyta ordet försiktighet mot ett ännu starkare, nämligen ordet misstänksamhet. Ty finnes det någon möjlighet att kunna undgå en hjälp i denna form, anser jag, att riksdagen bör på det allvarligaste taga densamma under övervägande.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Många äro de, som ha anledning att vara tack samma mot finansministern, för det han framlagt denna proposition efter den salva, som den bebådade propositionen på morgonen i dag fått i en del tidningar. Jag tror jämväl att det är att tillmäta finansministern en alltför diabolisk spetsföndighet, då man som dessa tidningsorgan utgår ifrån, att denna teckning av 15 miljoner kronor i ett bankrutterat företag skulle utgöra inledningen till startandet av en statens affärsbank. Ty jag förmodar, att även om han är anhängare till en sådan, han icke skulle kunna falla på den idén, att detta skulle vara rätta sättet att realisera projektet. Jag har fattat saken så, att finansministern anser sitt förslag vara det enklaste och bästa sättet att förebygga förhärjande bankkris. Ty en kris blir det om staten icke gör någonting. Här gäller det ungefär 80,000 intressenter, och om man ser på insättarna, befinnes det att 51,000 på sparkasseräkning ha att fordra 20,000,000 kronor. Det gör 400 kronor på varje sparkassebok, och det är således verkligt små sparare, som beröras. Och jag vill i likhet med herr Engberg säga, att den omständigheten, att man haft personer i utomordentlig förtroendeställning i bankens ledning, givetvis tillfört banken ökat förtroende från allmänhetens sida. Jag vill vidare instämma i hans yrkande om en ordentlig undersökning om orsakerna till kraschen, och att eventuellt de ställas till ansvar, som kunna anses skyldiga till fallissementet. Ty denna bankrörelse synes ha bra litet med sund bankverksamhet att göra. Någon annan slutsats kan man omöjligen draga av resultatet. Vad nu det beträffar att herr Engberg särskilt skulle ha riktat sig mot högern, med anledning av den trafik, som bedrivits förut, då ett företag som gick i kull föranledde ministerkris, fick jag det intrycket, att det var mot den pressagitation han riktade sig, som vid tillfället i fråga moraliserade i högan sky och fortsätter därmed ännu i denna dag. De, som hade aktier i Svensk Import, förlorade sina penningar. Men de begärde ej att staten skulle hjälpa dem. Man kan gärna upphöra med att spela indignerad över affären Svensk Import, ty här ha så många företag gått i kull, i vilkas ledning framstående politiska personligheter ha setat och vilkas affärsmetoder varit synnerligen anmärkningsvärda.

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.

(Forts.)

Lantmannabankens många insättare ha emellertid råkat i svårigheter. De böra hjälpas på något sätt och det av regeringen föreslagna sättet är säkerligen ganska gott. Jag vill icke på detta stadium uttala mig därom, huruvida jag kommer att gå med på propositionen i sin helhet men jag kommer icke att av principiella skäl gå på avslag. I varje fall är finansministerns förslag bättre än det, som kommit från enskilt bankhåll. Detta går ut på, enligt Socialdemokraten, att ett enskilt bankkonsortium skulle garantera avvecklingen men staten ikläda sig att taga förlusten, som beräknas till 10 å 15 miljoner kronor. Jag tror, att det är lika bra, att då staten skall ikläda sig att betala den eventuella förlusten den också bör sköta avvecklingen.

Herr Kilbom: Herr talman! Det är två parter, som synas vara illa ute i denna situation. Den ena är lantmännen. De borde icke slå sig på stora affärer, ty då bönder slå sig i slang med herrar, bli de dragna vid näsan. Den andra parten om vilken det är synd är finansministern, i vars kläder jag ej ville vara vid detta tillfälle. Jag kan ej underlåta att erinra finansministern om den karska tonen i föl vid debatten om anslag till Kreditkassan och överlägsenheten mot oss arma kommunister, därför att vi vågade tvivla, om det föreslagna sättet var lyckligt. Samma uppträdande lade man f. ö. i dagen vid det sista beslutet ifråga om Kreditkassan. Då voro vi ovederhäftiga, som ej förstodo nödvändigheten av att ikläda staten en förlustrisk på ytterligare 50 miljoner. Men då vi ifrågasatte, om man icke skulle tänka sig, att man bleve tvungen att säga b då man sagt a, d. v. s. fortsätta ytterligare, så betvivlade man det. I år få vi nu verkligen säga c, då vi sagt b. Och var stå vi alltså nu? Jo, på den punkt, som vi ha förutsagt från kommunistisk sida. Jag kan ej annat än konstatera detta förhållande.

Då finansministern i föl vid svar på en interpellation av professor Lindskog, om bankinspektionen sköttes ordentligt, med sin breda rygg trädde in för bankinspektören, så var jag för mitt vidkommande tveksam angående lämpligheten av en sådan in blanco garanti. Och i vissa bankkretsar tror jag, att man i ännu större utsträckning frågade sig huruvida bankinspektionen verkligen skött sig så utmärkt. Var och en, som vet hur bankinspektionens tjänstemän utnämnas, från vilken bank i Stockholm ledningen sedan länge kommit, förstär måhända varför. Hur har nu emellertid bankinspektionen skött sig med avseende å Lantmannabanken? Jag vill fråga finansministern: Vet finansministern att för två år sedan, enligt vad som meddelats, var denna bank vid ett tillfälle oförmögen att inlösa en växel å 161,000 kronor. En bank med 20 miljoners aktiekapital, som år 1918 hade så mycket pengar, att den icke visste, vad den skulle göra av dem, kunde för två år sedan icke betala en växel på 161,000 kronor, utan måste be vederbörande att vara vänliga att vänta eller gå till en annan bank. Borde icke bl. a. detta ha gett bankinspektionen något att tänka på. Har bankinspektionen måhända i detta fall vid bokslutens uppgörande sett genom fingrar-

na eller har den uteslutande tagit hänsyn till insättarnas intressen? Jag kan ej annat än säga, att, efter vad som skett och vad som inom bankkretsar är tämligen allmänt bekant, måste antingen finansministern vara illa underrättad angående banksinspektionens arbete, eller också är det något annat förhållande, som gör sig gällande, då han i svaret på herr Lindskogs interpellation ställde sig som garant för, att bankspektören skötte sin uppgift, såsom han borde göra för att tillvarataga allmänhetens intressen.

Ang. omedelbar remiss av en kungl. proposition.

(Forts.)

Tyvärr var jag ej närvarande då denna debatt började. Såvitt jag kan döma har herr Engberg emellertid angripit landshövdingarnas och andra officiella ämbetsmäns sammanblandning med affärs- transaktioner och icke minst dess tjänster åt storfinansen. Jag kan instämma i den kritiken och för dagen ge ett färskt exempel på riktigheten av densamma. Det har kommit ett brev från Norrbotten till mig däruti det meddelas att Svenska handelsbanken har vidtagit åtgärder, som hålla på att ruinera en fordom rik bygd, och varigenom kanske 67 bönder få gå från gård och grund, tack vare mellanhavande med ett kraftaktiebolag. Den man, som, utan tvivel med bästa syfte, varit med om att bilda bolaget är landshövdingen. Bönderna ha nu vänt sig till honom för att få skydd mot banken. Nu sitter emellertid landshövdingen också som ledamot i Svenska handelsbankens centralstyrelse och i dess lokalstyrelse i Luleå. Jag kan få läsa upp en del av brevet, få herrarna förstahandsuppgifter: »Nu ha bönderna i sin förtvivlan vänt sig till landshövdingen med begäran om dennes hjälp mot banken. Nu vill det sig icke bättre, än att landshövding Malm dels är ledamot av bankens centralstyrelse och dels ledamot av och ordförande i lokalstyrelsen, och då är det ganska svårt för honom att samtidigt bevaka böndernas och bankens intressen. Och man har bland allmänheten den uppfattningen, att böndernas intressen icke under sådana förhållanden kunna bli tillgodosedda.» Det är sant, att detta icke hör till den föreliggande frågan, men det är en ganska god illustration till herr Lübecks protest mot herr Engbergs förklaring, att det är nödvändigt få ett slut på ämbetsmännens sammanblandning med det privata affärslivet. Jag vill i detta sammanhang uppställa den frågan, om icke vi borde, liksom man gjort i Frankrike, uttala oss för, att de herrar, som stå i statens tjänst, icke böra få syssla med privatlivets affärs- och finanstransaktioner.

Men åter till frågan Lantmannabanken. Det är belysande, att då saker som dessa komma före, vill man att staten skall ingripa på ett sätt som *icke* ger den någon garanti för sina pengar, då är högern ögonblickligen framme och säger, att på *det sättet* vill man icke ha hjälp. Hjälp skall staten lämna, och herr Lübeck lämnade en avis om att det är skönt att ha staten i tider som dessa, men icke hjälp så att den får något inflytande. Då det gällde 100 miljoner till Kreditkassan, vrålade man icke, som man nu gör i högerpressen och Dagens Nyheter. Den tidningen representerar ju, om ej storfinansen, så dock bokfinansen. Den gången tego dessa tidningar. Då var det utmärkt. Vad är det egentligen man nu proteste-

Ang. omedel-
bar remiss av
en kungl. pro-
position.

(Forts.)

rar emot? Vad har finansministern föreslagit? Jo, att staten skall insätta 15 miljoner kronor i aktiekapital i banken och därigenom behärska den. Finansministern har denna generositet till trots icke i propositionen vågat sig på att anbefalla en ordentlig undersökning av hur banken skötts. Men högern är ändå icke nöjd. Varför är emellertid finansministern så blygsam? Hade det icke varit lämpligt att här få en rättslig undersökning, hur lantmannabankens direktion med de fina namnen i spetsen förvaltat de 20,000 lantmännens penningar? Hade det icke varit lämpligt, att ett dylikt förslag, med alla de skandaler vi haft förut, kommit från en socialdemokratisk finansminister? Ur alla synpunkter kan jag ej finna annat, än att det varit fullt lämpligt. Då hade man fått klarhet om vad det är, som gjort, att banken ramlat på huvudet, på sätt som blivit fallet, om det är engagementen i pappersmassefabrikerna eller om det är Riksförbundet, men framför allt hade vi kunnat få besked huruvida det ligger något i det återigen upprepade påståendet att det är insättarna, som vi nu måste rädda. Också i fjol, då vi sista gången talade om denna sak, var det samma historia. De fattiga och arma insättarna, de »många gamla männen och kvinnorna, som samlat resultatet av sitt livs arbete på bankerna», herr finansminister, de kördes också då fram i ett ståtligt ekipage. Såvitt jag icke fattat fel, såges det emellertid i propositionen någonting, som i varje fall kan tolkas, som att det ännu icke är klart, om insättarnas intressen helt äro tillspillogivna vid en likvidation.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att inför allt detta avgiva en protest till kammarens protokoll och samtidigt begära propositionen på bordet. Det finnes ingen anledning att, på sätt som tidigare skett, forcera igenom denna sak; dylikt kan icke ute i landet giva annat än ett förstärkt intryck av att ånyo en sjuk sak skall trumfas igenom i riksdagen så hastigt att allmänheten icke märker varom fråga är. Jag ber alltså, herr talman, att få begära propositionen på bordet och kommer i sinom tid att framlägga ett förslag om avslag på kungl. propositionen och om en verklig undersökning av orsakerna till dessa ideliga krascher.

Vidare anfördes ej. Samtliga av herr statsrådet Thorsson avlämnade propositioner bordlades.

§ 7.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 120, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 121, angående anslag för beredande av lokaler åt en hovrätt över Norrland; och

nr 135, angående beviljande av anslag för budgetåret 1923—1924 till partiell löneförbättring för häradshövdingarna;

till bankoutskottet propositionen, nr 117, angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig;

till statsutskottet propositionen, nr 119, angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 122, angående vissa inrikes postavgifter;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 123, med förslag till brandstadga; och

nr 124, med förslag till förordning om motorfordon m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 125, angående viss ändring i den vid avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade tjänsteförteckning; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 126, angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning.

§ 8.

Härpå föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 8, sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, bankoutskottets utlåtanden nr 16 och 17 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 9.

Ordet lämnades härefter till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Under åberopande av stadgandet i § 55 i riksdagsordningen tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte medgiva, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 120, 121, 135, 117, 119, 122, 123, 124, 125 och 126 måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 10.

Till avgörande företogs nu andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående jordfrågans lösning.

*Ang.
jordfrågans
lösning.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 180, har herr *Herou m. fl.* yrkat, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om framläggande för riks-

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

dagen av genomgripande förslag till jordfrågans lösning i huvudsaklig överensstämmelse med de allmänna riktlinjer, som angivits i motionen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Karlsson* i Grängesberg, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om *skyndsamt* framläggande för riksdagen av genomgripande förslag till jordfrågans lösning, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i ovanberörda motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Herou**: Herr talman! Jag förstår att jag, med hänsyn till den stora arbetsböda, som i dag ligger framför oss, och även med hänsyn till att vi ha ett praktiskt taget enhälligt utskott emot vår motion, måste koncentrera min framställning oerhört mycket, och jag skall också försöka göra det.

En för jordfrågans lösning mycket intresserad man, som i årtionden talat, skrivit och verkat för att vinna förståelse för en jordreform i den riktning, som den kommunistiska jordmotionen angiver, tillskrev mig för några veckor sedan och uttalade sin glädje över kommunisternas motion i jordfrågan. Han tillade dock: »Att den inte går igenom nu — det kan man emellertid hålla vad om — därtill är den stora massan även inom en så upplyst församling som riksdagen allt för okunnig och oförstående.» Jag vill inte alls göra det ytttrandet till mitt, annat än när det gäller uttrycket oförstående, ty förståelsen är ännu minimal. Vi hade kanske i våra djärvaste förväntningar tänkt oss, att andra kammaren skulle kunna bifalla motionen. Det är dock tydligt, att den gamle jordreformatorn får rätt i sitt uttalande. Men aldrig hade jag dock kunnat tro, att socialdemokraterna i utskottet skulle bilda en enhetsfront med högern, liberalerna och bondeförbundarna, för att dämpa opinionen för en av vår tids viktigaste frågor. Många trodde — de jordlängtgående, bond- och torparpojkar, arbetslösa f. d. landsbyarnas barn, som nu gå arbetslösa i städer och industrisamhällen, inte minst — att årets riksdag skulle bli en jordfrågornas riksdag. Vi kunna konstatera, att det i år skulle härskat kyrkogårdens stillhet och ro kring jordfrågan, såvida inte den motionsvis framförts av kommunisterna.

När *Månsson* i *Hagström* förra året väckte sin interpellation om revolutionära åtgärder från regeringens och riksdagens sida, så trodde vi ej alls, att regeringen och riksdagen skulle gå gatans *Pål* och *Per* i förväg, men helt självfallet skulle vi efter måttet av våra krafter ha understött regeringen, därest den så velat, därest den velat vidtaga åtgärder i stil med de gamla reduktionerna. I flera stater t. ex. Lettland, Estland, Finland har — enligt svensk måttstock på reformarbete åtminstone — rätt så genomgripande åtgärder

vidtagits för jordfrågans lösning. De som styra och ställa i de staterna ha nog en närmare inpå livet liggande erfarenhet om att gatan Pål och Per kan och vill göra något, då förhållandena bli allt för outhärdliga. Och man har naturligtvis i vårt land på borgerligt håll en absolut känsla av att dessa revolutionära tendenser för närvarande icke ligga så nära inpå livet, och det är kanske riktigt. Det är måhända också förklaring till, att man är så likgiltig för denna fråga.

I Finland kan, enligt en lag år 1918, »Lex Kallio», expropriation komma till användning. Expropriationsförfarande för bildandet av nya jordbruk finnes i lag föreskrivet i Tyskland, Österrike, Ungern, Tjeckoslovakiet, Polen, Estland, Lettland. I Danmark har åtminstone förslag framlagts. I Sverige, där vänta ännu de jordhungerande förgäves på åtgärder.

I fjol var det säkert många av riksdagens ledamöter, som voro ense med Fabian Månsson därom, att urtima riksdag bort sammankallas, och när detta ej blev förhållandet, så har väl flertalet tänkt, att något skulle göras vid årets riksdag. Regeringen har ju också tänkt avgiva en del förslag. Så har det ju utlovats lagförslag om åborätt, en sak som på grund av de många förföljelserna mot ofria jordbrukare är oundgängligen nödvändig att genomföra. Men regeringen spår, och lagrådet rår. Det mäktiga lagrådet har förklarat, att det ej hinner med att granska lagförslaget, som därför ej kan framläggas till årets riksdag. Den man i vårt land, som kanske mer än någon annan förmått att aktualisera jordfrågan och förstätt, hur ämbetsmannamakten eller funktionarismen kan förhindra eller fördröja nödvändiga sociala reformer, har inför detta anslag mot jordfrågan i en motion, som riksdagen nyss avslagit, föreslagit lagrådets avskaffande.

Det föreligger enbart ur opinionssynpunkt anledning för alla vänner av jordfrågans fortast möjliga upptagande att bifalla vår motion. Såvitt jag kan förstå, måste en opinionsyttring bli ett stöd för regeringen, så långt den ämnar framlägga förslag. Utskottsmajoritetens dunkla antydning om motsatsen kan jag omöjligen förstå. Man skall kanske möjligen gentemot mig säga, att vi ha en för jordfrågan så intresserad regering, att man med all sannolikhet ändå kan vänta, att jordfrågan kommer fram till nästa års riksdag. Ja, det kan hända, men det skulle också kunna vara möjligt, att denna regering får lov att gå och att vi få en annan regering, som har mindre intresse för jordfrågan, och då frågar jag, om det icke är lämpligt, att de av kammarens representanter, som anse, att skyndsamma åtgärder äro av nöden, böra göra sin opinionsyttring till förmån för motionen.

Förhållandena äro rent olidliga för dem, som önska sig ett stycke jord att odla och bruka. Det hette en gång: jorden är Herrens, d. v. s. »ingen mans land». De gamla judarna ansågo det onaturligt och oriktigt att ge några få tillfälle att tillskansa sig det som är grundvalen för människornas existens. Jordens brukande är en

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

sådan grundval. Så har det ju även funnits tider i Svea rike, då den det ville kunde bli i tillfälle att bruka jord. I vår historia kunna vi ju utläsa det, även om det är sant, att det ofta varit en seg dragkamp mellan dem, som företrädde brukarens intresse, och dem, som ville roffa åt sig äganderätten till alla naturens rikedomar. Gustav Vasa, vilken vidtog kraftiga åtgärder och indrog ej mindre än 33,000 hemman till samhället från kyrkan och biskoparna, som var den tidens jordtjuvar, förklarade: »Sådana ägor som obbyggda ligga höra Gud, oss och Sveriges krona till, och ingen annan. Så uppå det att dessa nordlanden yttermera, än som skett är, bygges och kronans skatt därigenom förbättrad och förökt bliva måtte och fattige män, som nu hava varken hus eller jord, med tiden kunna komma till besittning och få yttermera bärgning, än de nu hava» o. s. v. Jag tycker, att det är ord för dagen, och jag tycker, att riksdagen och särskilt vår folkvalda kammare borde göra detta yttrande till sitt i år. Det är icke alls en dag för tidigt, att man understryker denna tankegång genom en opinionsyttring, och det kan man göra genom att bifalla vår motion.

Under tider, då jord funnits tillgänglig för jordhungerande, har man ej kunnat fullständigt nedtrampa människorna. Det är så sant, som Bebel säger på ett ställe: »Allt ekonomiskt och socialt förtryck har sin rot i det ekonomiska beroendet av förtryckaren.» En tid var adeln, krigarkasten, en sådan förtryckare. Den var på god väg att göra fordom fria jordbrukare till livegna. Kapitalismen och bolagsväldet äro jordtjuvarna i vår tid. Jorden är icke Herrens, den har blivit herrarnas, om man i det senare begreppet inlägger den bemärkelse, som allmogen alltid gjort, då den talat om herrarna i motsats till folket. På 391,000 brukningsdelar i grupperna upp till 20 har kommer cirka 2 miljoner har och på cirka 37,000 brukningsdelar i grupperna över 20 har kommer omkring 1,700,000 hektar åker, d. v. s. 46 % av åkerarealen kommer på 9 % av de större brukningsdelarna, under det att 54 % av landets åkerareal fördelas på 91 % av de mindre brukningsdelarna. Alltså, 9 % av agrarerna bruka eller äga nära hälften av landets åkerareal. Så kommer därtill den växande skuldbördan för jordbruket, som hotar medföra, att äganderätten trots lagfartsbeviset blir en ren chimär. Inteckningarna i landsbygdens fastigheter ha ständigt ökats och nådde 1917 den respektingivande siffran av 2 miljarder 616 miljoner kronor. Intecknade gälden i förhållande till taxeringsvärdet har intill kristiden varit i ständig stegring med 34,5 % 1880, 48,7 % 1910, men en förmodligen tillfällig kulmen av 52,2 % 1917. I den depressionstid vi nu befinna oss är alldeles säkert kurvan i förnyat stigande. Som slutsats ur allt det material, som står till buds, skulle man kunna säga, att äganderätten, den heliga och oinskränkta, är bra för jordspekulanterna, under det tryggad besittningsrätt vore fördelaktigare för brukaren.

Jag skall be att i detta sammanhang få påpeka en sak. Vi kräva i vår motion, att den jord, som lämnats till självförvaltande jordbruk, bör ersättas med en viss årlig ränta. Det heter på sidan 35 i vår motion, att det borde betalas 5 % av jordens taxeringsvärde. Det

är ett feltryck, som insmugit sig. Vi hade ursprungligen satt denna siffra till 3 %, och vem som helst, som uppmärksamt läser motiveringen i övrigt, skall finna, att vårt resonemang går ut på en lånepolitik, som blir ett stöd för brukaren, och det är då självklart, att räntan skall ligga under den vanliga bankräntan.

Vi kräva, att i första hand statens jord skall upplåtas, men denna åkerareal omfattar endast 106,258 har. Därefter bör bolagens jordinnehav av 219,000 har bli föremål för expropriation samt fideikommissen, där 123 ägare lagt beslag på 131,000 har, och slutligen en del av de stora godsens jord, d. v. s. de 438,000 har, som fördelas på brukningsdelar med över 100 har.

Jag skall icke taga mera av det rikhaltiga material, som står oss till buds. Det får väl vara med mera grundlig realbehandling av jordfrågan till dess att vi kunna framtvinga ett verkligt förslag på kammarens bord.

Utomordentliga förhållanden kräva utomordentliga åtgärder. Vi torde kunna räkna med, att den armé av arbetslösa, som alltid finnes i stater med kapitalistisk produktionsordning, härefter kommer att bli av betydande omfattning mot under tidigare skeden. Den lägsta siffra, man kunde notera för antalet arbetslösa under 1922, var 35,000. Den 31 januari 1923 var den åter uppe i 55,000. Samtidigt — således i slutet av januari 1923 — sysselsattes vid statliga nödhjulsarbeten 14,800 och vid kommunala dito 4,200. Kontant understödda voro 8,600. Hälften, eller 27,400 anmälda arbetslösa voro således utan all hjälp från samhällets sida.

Präktiga svenska arbetare kunde utföra stordåd vid odling och plog, därest vi fingo en tillfredsställande lösning av jordfrågan. Och vill ej riksdagen göra något, så kan knotet från de förtrampade och förtryckta bli annat än knot, det kan utlösa sig i något, som kommer den mest oförstående och förbenade att begripa, att det hade varit bäst, om de, som makten hade, velat förstå, vad tiden krävde av dem.

Herr talman! Jag ber att med det sagda få motivera mitt förslag om att kammaren bör bifalla den reservation, som i denna fråga avgivits av herr Karlsson i Grängesberg.

Herr Ward: Såsom ordförande för det utskott, som behandlat föreliggande motion, skall jag be att få yttra några ord i all korthet.

Den föregående talaren framhöll såsom ett önskemål, att riksdagen, då den kommunistiska partigruppen nu berett riksdagen ett lysande tillfälle därtill, skulle giva tillkänna en opinion till förmån för en rationell och radikal lösning av jordfrågan. Jag måste emellertid för min del betvivla, att motionärerna någonsin trots, att riksdagen skulle vara villig att på grundval av den motion, som de framburit, giva en dylik opinion tillkänna. Hade överhuvud taget det varit motionärernas önskan att få till stånd en sådan opinion från riksdagens sida, skulle de utan tvivel hava avfattat sin motion på ett helt annat sätt, än nu är fallet. Motionen är nämligen, såvitt jag kunnat finna, knappast sådan, att riksdagen kan ingå på behandling av de i densamma framställda önskemålen. Den liknar snarare

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

en vanlig agitationsbroschyr, skriven uteslutande i syfte att söka framställa den kommunistiska jordpolitiken och speciellt de yttringar av densamma, som man bevittnat i Ryssland, såsom de för alla samhällen och alla folk eftersträvansvärda och mest lyckliga.

Nu befanns det emellertid, att när frågan kom till behandling i utskottet och en kommunistisk representant var i tillfälle att där deltaga i frågans handläggning, kunde denne kommunistiske representant inom utskottet faktiskt icke upprätthålla de krav, som framställt från den kommunistiska partigruppen i denna motion, utan han resonerade — av reservationen att döma — tvärtom på samma sätt som utskottet i övrigt, nämligen att när på riksdagens initiativ en omfattande utredning av jordfrågan beslutats och man på grundval av denna utredning kan förvänta omfattande förslag, så finns för närvarande intet skäl för riksdagen att begära någon ytterligare utredning. Det oaktat önskar han emellertid att skrivelse skall avlätas. Herr Herou framhöll i sitt anförande, att framläggandet av det förslag, som regeringen bebådade, väsentligen fördröjts, och han yttrade därvid bland annat, att regeringen spår, men lagrådet rår. Men man torde också kunna säga, att därest riksdagen nu skulle ingå till regeringen med ytterligare framställningar och dessa i sin tur skulle hänskjutas till lagrådet skulle väl detta icke komma att befrämja frågans behandling utan tvärtom väsentligt försena densamma. Under sådana förhållanden är det givet, att utskottet ställt sig på en fullt riktig ståndpunkt, då det framhållit, att riksdagen, innan den tager ytterligare initiativ i detta hänseende, bör avvakta de förslag, som äro bebådade, och till vilka riksdagen inom kort får tillfälle att taga ståndpunkt. Reservanten inom utskottet säger ju också, att de utredningar, som redan föreligga och på grund varav framställningar från regeringen äro att förvänta, äro så omfattande, att regeringen bör kunna framlägga förslag till synnerligen genomgripande åtgärder. Då så är fallet, kan jag icke förstå — och icke heller de övriga utskottsledamöterna hava kunnat det — vad det skulle vara för mening i att riksdagen, på sätt den kommunistiska gruppen föreslår, skulle skriva till regeringen och begära ytterligare åtgärder i ärendet.

Den föregående talaren yttrade också, att riksdagen ställt sig mycket oförstående till jordfrågan, och att riksdagen även visat sig okunnig om hur denna fråga lämpligen bör lösas. Jag vill naturligtvis icke här yttra mig om det sätt, på vilket jordfrågan hittills behandlats, men när man äntligen har fått fram förslag, genom vilka mycket omfattande åtgärder kunna komma till stånd på jordfrågans område, bör man väl åtminstone från riksdagens sida avvakta dessa förslag, innan man vidtager ytterligare åtgärder.

Det är på denna grund, som utskottet ställt sig, och det är också på denna grund, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Spångberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att beröra en sida av den fråga, som här föreligger. Jag har gjort detta

med anledning av det sätt, på vilket bolagen gått tillväga, då de skaffat sig jord, och även med anledning av bolagens sätt att hantera sina underlydande torpare och arrendatorer.

Då det nu är fråga om att skaffa jord åt arbetslösa, något som naturligtvis är synnerligen viktigt med hänsyn till det läge, vari många av Sveriges arbetare för närvarande kommit, så har man från en mängd håll ute i landet, även i tidningspressen och petitioner, som blivit avlämnade till regeringen, framhållit, att det bland annat på Uddeholmsbolagets jorddomäner i Värmland skulle finnas möjlighet att bereda arbete och hem åt en stor del arbetslösa. Där uppe finns det, som väl är bekant, en stor del myrmark och även skogsområden, som äro utmärkt passande till odling. Med den nuvarande jordäganderätten finnes det emellertid ingen möjlighet att frambringa nya jordbruk där uppe. Bolaget har tvärtom tagit sig före att på det mest hänsynslösa sätt trakassera de jordbrukare, som redan finnas där, och det är just den saken, som jag i detta sammanhang vill peka på.

Ett synnerligen typiskt bevis på, hur långt ett bolag kan gå i hänsynslöshet, har man i fallet Alfred Bergström, som under någon tid varit föremål för tidningspressens uppmärksamhet. Det av Bergström innehavda torpet Dragsjöberg inom Gustaf Adolfs socken anlades för omkring 200 år sedan av Bergströms farfars farfar och har sedan enligt kyrkoböckerna i Gustaf Adolfs församling gått i arv från far till son. Gamla taxeringslängder, som finnas kvar, visa, att Bergströms förfäder titulerats för ägare, och en gammal kontrabok visar, att då Bergströms far för omkring 35 år sedan lät uppföra nya byggnader där uppe, fick han köpa allt byggnadsvirke själv, så att byggnaderna med full rätt måste anses hava varit hans. Jag har varit i tillfälle att taga del av en gammal kontrabok mellan bolaget och torparen, innehållande en massa poster av bräder, spik, murtegel och till och med lera och dylikt, vilket vittnar om att torparen uppförde och bekostade sina byggnader. Ägaretiteln, som jag nyss nämnde, att Bergströms förfäder haft, försvann emellertid under årens lopp, och under femårsperioden 1917—1922 uppgjordes det ett arrendekontrakt mellan bolaget och Bergström. Det visade sig emellertid, att Bergström icke kunde hålla detta kontrakt, till följd av att han råkat ut för en olycka. Bland annat blev hans häst sjuk, och han blev alltså ur stånd att fullgöra detta kontrakt. Då kom bolaget med stämning och yrkade på Bergströms vräkning. Torparen dömdes också av rätten att gå ifrån den jord, som hans förfäder i 200 års tid brukat, och ifrån det hem, som gått i arv under denna tid från far till son. Han dömdes vidare att betala 2,400 kronor såsom ersättning för utebliven kolning och dessutom att ersätta bolaget rättgångskostnaderna. Slutet på historien blev, att Bergström miste allt vad han ägde, hus och gård, kreatur och redskap. Allt vad som genom ett idogt och flitigt arbete under 200 års tid sparats ihop tog bolaget hand om, och Bergström är nu en alldeles utfattig människa.

Denna historia är tyvärr icke enastående, utan det är blott ett

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

exempel på hur man går tillväga där uppe, och hur man går tillväga på andra platser mot småbrukarna i detta land. Jag skulle kunna nämna flera fall. Fallet Bengtsson har i dagarna varit föremål för tidningarnas uppmärksamhet, och riksdagsmännen torde väl känna till förhållandena i detta fall. Nu har Bengtsson lyckats få en mera förmånlig och human uppgörelse än som från början var meningen men han har mistat sin gård och får betala arrende. Vi hava även andra fall där uppe, som jag emellertid icke skall ingå på.

Nu kan man ju invända, att bolaget ändå är den rätte ägaren till dessa torp och dessa skogar, på vilka torpen ligga. Jag skall icke ingå i diskussion om den saken. Det är mycket möjligt, att bolaget har juridisk rätt, men detta bevisar dock icke mycket, mänskligt sett, ty det är ju ändå så, att juridisk rätt är en sak, och moralisk rätt är en annan. Lagen är skriven på ett sådant sätt, att de fattiga alltid förlora, då de komma i strid med de rika. Man påstår emellertid, att bolaget är i sin fulla rätt mot torparna där uppe. Skulle jag däremot framställa den frågan, om det är på ett rättfärdigt sätt, som bolaget har fått denna jord, tror jag, att det icke skulle finnas någon, som kunde visa, att så skett. Det enda svar, som skulle kunna givas på den frågan, är att bolagen under århundraden bedrivit jordtjuveri över hela vårt land, och det är detta, som gör, att de för närvarande äro i besittning av så stora områden. Jag menar, att man bör ställa detta som bakgrund, dels då man går att granska bolagens påstådda äganderätt gentemot jordproletärerna, dels och framför allt då det nu från statens sida skall göras ansträngningar för att få fram ändrade jordäganderättsförhållanden.

Hur bolaget lyckats bli ägare till dessa stora vidder, ligger alltså i ett visst dunkel. Däremot hava vi dokument på hur bolaget gått tillväga, då det kommit i tvist med jordbrukare eller bebyggare på dessa områden. Jag skall nämna ett litet exempel på hur Uddeholmsverken gingo tillväga där uppe i Värmland, då det gällde att göra upp med de finnar, som på 1600-talet fingo tillåtelse att bosätta sig däruppe. När Uddeholmsbolaget kom till, låg det i dess intresse att få bort dessa finnar, och efter många års strider lyckades bolaget också år 1683 att utverka ett kungl. brev på att finnarna skulle »avskaffas», som det hette i detta kungl. brev. Det rörde sig här om de s. k. sundsjöfinnarna, som anlade Sundsjöhyttan, senare kallad Motjärnshyttan. När man fått detta kungl. brev, började man där uppe i Värmlands skogar ett fullständigt rövarliv. Man jagade finnarna, som om de varit vilda djur; de fingo lämna ifrån sig allt vad de hade, till och med kläderna, som de hade på kroppen, fingo de lämna, man släpade dem i fängelse och misshandlade dem, och många kvinnor och barn fingo svälta ihjäl där uppe i skogarna. Det berättas om en gammal finne, som icke kunde komma undan och som i flera år varit blind, hur han greps och en söndag efter slutad gudstjänst i Råda kyrka av bolagets representant dömdes att slita 60 par spö. Han dömdes till detta, därför att han icke ställt sig det kungl. brevet till efterrättelse. Det berättas, att den staccars mannen bad Uddeholmsbolagets representant om förskoning,

och att hela allmänheten och till och med myndigheterna ställde sig på den gamle mannens sida, men denne kapitalets representant hade nog makt — det är ett typiskt bevis på vilken makt kapitalet alltid haft — att tvinga både allmänheten och myndigheterna till underkastelse. Man rev av finnen kläderna, så att han blev naken, och så verkställde man såsom avslutning på gudstjänsten den hemska bestraffningen. Nu skall jag erkänna, att på de sista åren har det blivit något humanare med behandlingen där uppe. Bolaget kan nämligen icke ådöma någon spöstraff numera, men ännu i dag pågår det, mina herrar, mot dessa jordproletärer en förföljelse, som borde uppmärksammas på ett annat sätt, än vad hittills skett.

Jag har, herr talman, icke kunnat underlåta att påminna om dessa förföljelser, som pågått i flera århundraden. De vittna nämligen om, att det är icke en dag för tidigt, att någonting göres för dessa stackars människor, och man bör ha detta i minnet, då man nu går att reformera på jordfrågans område. Det är verkligen på tiden, menar jag, att man vidtager sådana åtgärder, som av den kommunistiska motionen angivits, och jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den av herr Karlsson i Grängesberg avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr förste vice talman! Det vill synas, som om den ärade motionären i sitt anförande velat göra gällande, att utskottets ledamöter vid behandlingen av denna motion skulle saknat intresse för det spörsmål, som han i sin motion velat föra fram till kammarens prövning. Då jag varit med vid utskottsbehandlingen, vill jag för min del säga, att jag ingalunda är främmande för att åtskilliga i vissa fall långt gående åtgärder behöva vidtagas på jordfrågans område. Jag har emellertid, i likhet med vad utskottets ärade ordförande här förut anført, ansett, att jordkommissionens utredningar, som nu äro i huvudsak slutförda, väl komma att gripa om just det område, på vilket man har siktat i den Herouska motionen, fastän jag för min del vill säga, att åtskilligt av vad denna motion innehåller nog är av den art, att det verkligen icke förtjänar att allvarligt komma under omprövning, då man skall ge sig in på en lösning av åtskilliga trängande jordbruks-spörsmål.

Då vi inom utskottet sett frågan på detta sätt, ha vi icke ansett lämpligt eller nödigt att gå in på de olika synpunkter, som kommit till uttryck i motiveringen till herr Herous m. fl. mycket omfattande motion. Jag vill också säga, att om man skall gå in för någon prövning av de synpunkter, som framhållits i motiveringen, måste man verkligen ställa sig mycket avvisande mot en hel del av de tankegångar, som gjort sig gällande i denna motivering, när man t. ex. resonerar om att »varhelst staten (och framdeles det kommu-

*Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)*

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

nistiska samhället såsom dess arvtagare) eller kommunen själv är företagare vid jordbruket, bör dess plikt att vara mönsterarbetsgivaren mer än i något annat fall anses självklar, och genomförandet av normalarbetsdag, goda arbetsförhållanden och en skäligen hög levnadsstandard för godsens folk blir i alla sådana fall en trängande nödvändighet», då har man enligt min mening bl. a. överskattat jordbrukets ekonomiska bärkraft. Jag för min del vill med den känedom, jag har på jordbrukets område, säga, att vill man lägga det på den bogen, att man tror, att det skall bli möjligt att vid jordbruket genomföra någon som helst normalarbetsdag och att samtidigt få den levnadsstandard, som man har inom vissa andra företagargrupper i detta land, då har man verkligen tänkt litet för högt om det svenska jordbrukets möjligheter. För min del tror jag, att det ligger till på det sättet, att om arbetarna nu, som jag förstår börjar bli fallet, längta tillbaka till jorden och vilja ha jord för att finna sin utkomst, få de göra sig förtrogna med det faktum, att jordbrukets avkastning i de flesta fall — åtminstone i våra skogiga bygder, där vi röra oss med mindre fruktbar jord — icke kan medföra någon hög levnadsstandard. Kunna icke jordbrukarna i dessa bygder till ersättning för vad icke arbetet kan ge dem i form av en hög levnadsstandard känna trevnad, när de se, huru det växer på jorden, så tror jag verkligen icke, att man kan gå till värvet och vinna den framgång, som endast arbete och förnöjsamhet kan skänka.

Jag skulle kunna säga till den siste ärade talaren, herr Spångberg, då han talade om huru man på bolagsjorden kastade ut arrendatorer, som under många år innehaft sina små lägenheter, att det icke alltid är så säkert, att man med den s. k. tryggade besittningsrätt, som man har på staten tillhörig jord, kan undgå en sådan utkastning. Jag känner för min del till ett fall från min egen bygd, där en kronatorpare, som innehaft sitt lilla ställe i 12 år och före honom hans svärföräldrar i 25 år, blev uppsagd till avflyttning den 14 mars 1922 från den lägenhet, som han så många år innehaft och sökt bruka efter bästa förmåga. Jag vill härtill säga, att om det blott skulle berott på den myndighet, som i första hand har att avgöra, huruvida en sådan torpare bör vara berättigad att förnya arrendet, hade den torparen redan den 14 mars 1922 varit skild från sin lägenhet; och det var först genom ingripande från enskild persons sida, som man fick regeringens uppmärksamhet fäst på saken, och därigenom har man fått den förhoppningen, att det skall bli möjligt för torparen att få sitta kvar vid det förut innehavda arrendet. Jag vill emellertid tillägga, att det tagit över ett år för den nuvarande regeringen att söka bedöma, huruvida han skulle få denna rätt, sådant kan man få se på vad förmodligen herr Herou anser vara det friska trädet. Då må det icke förtänkas om man ej är böjd för att, utan vidare, godtaga den s. k. tryggade besittningsrätten såsom den allena saliggörande. Jag tror med ett ord sagt, att man får icke alltför mycket stirra sig blind på den tanken, att blott staten får hand om Sveriges jord det skall bli så synnerligen välbeställt med den tryggade besittningsrätten och allt vad därtill hör.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)*

Herr **Herou**: Jag skall be att få yttra några ord som replik. Herr Ward och jag äro icke överens om vad som på detta område kunde vara lämpligt att göra. Han delar icke vår uppfattning, att jordfrågans lösning skall påskyndas genom en opinionsyttring, och anser icke den önskvärd. Från den utgångspunkten kan jag naturligtvis för all del förstå socialdemokraternas avslagsyrkande och deras anslutning till den linjen. Jag vill emellertid framhålla, för att ännu mera understryka det, hurusom riksdagen tidigare dock ansett det vara av yttersta vikt att aktualisera jordfrågan, och hurusom jordbruksministern vid fjolårets riksdag under en interpellationsdebatt angående jord åt de arbetslösa framhöll detta, då han sade: »För att verkligen åstadkomma kraftiga åtgärder ifråga om mobiliseringen av den privata jorden för de verkliga brukarna måste man säkerligen tillgripa ett sådant hjälpmedel som en ny expropriationslag. Till detta spörsmål torde säkerligen både jordkommissionen och regeringen komma att taga ställning under nästa år. Jag skulle å min sida gärna önska, att denna sak blir avgjord så fort som möjligt, och kan jag på något sätt medverka till skyndsamhet härvidlag så skall det ske. Jag när verkligen den förhoppningen, att ett förslag om ny expropriationslag skall kunna föreläggas nästa års riksdag.» Vi ha i alla fall sett, att vi i det fallet, när det gäller förslag därom till årets riksdag, blivit besvikna, och jag tycker, jag kan icke hjälpa det, att den, som önskar jordfrågans snara lösning, bör gå med på uttalandena i riktning med vår motion och herr Ward skall i alla fall icke med stöd av de utredningar, som kommit, och som jag har här liggande på min pulpet — jag har över 2,000 sidor och jag har läst dem — finna annat än, att vår motions huvudsakliga riktlinjer överensstämma i det väsentliga med de av jordkommissionen angivna principer och riktlinjer. Då kan man icke säga, att ett antagande av vår motion skulle bidra till att föra frågan längre ut i det ovissa eller hindra regeringen från att framlägga ett förslag till lagstiftning, där frågan genom utredning redan är klar. En annan sak är det, om man kommer att bli tvungen att på grund av de nya kraven vid sidan av de tidigare framställda verkställa undersökningar på vissa områden, men det kan ju icke hindra framläggandet av lagförslag på de områden, där utredningen redan är klar.

Herr Ward fällde, om jag fattade honom rätt, ett par ord, som väl närmast få karaktären av överord. Det var visst något om agitationsmoment. Skall man fortsätta på det sättet, är ju en saklig debatt omöjlig. Det är icke på det viset, att denna motion bara är väckt för att bli till en agitation mot de borgerliga. Jag tycker, att det är betecknande, att herr Ward kunde stämpla den såsom sådan, när dessa i vår motion framförda linjer i alla fall gå bra nära i överensstämmelse med det gamla socialdemokratiska programmet. Att man från den kanten skall, när kravet reses från kommunistiskt håll,

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

stämpla detta blott såsom en agitation, finner jag såsom sagt vara överord, som vi icke böra vid en realbehandling av jordfrågan använda oss av.

Det anmärktes mot, att jag talat om att kammaren icke hade någon förståelse för denna fråga. Ja, herr Ward, studera kammaren nu och vid de tillfällen, då det är fråga om nubben, då får ni se, att intresset i denna kammare varierar en smula rörande olika frågor. Jag står fortfarande för den uppfattning, jag gjort mig till tolk för, att förståelsen för denna fråga icke är så synnerligen stor, men däremot har jag aldrig gjort till mitt det citerade uttrycket, att det skulle bero på okunnighet. Det har jag nämligen klart för mig, att det vore en alltför stor djärvhet att från värt håll komma med ett sådant påstående. Jag behöver icke mer än tillbakavisa, att jag fällt det påståendet, och så äro vi från den saken.

Sedan var det visst herr Gustafson, som höll på att komma in på en första blygsam början till en realbehandling av denna fråga, en realbehandling, som utskottet tidigare icke velat ingå på. Det är ju i alla fall nöjsamt erfara, att man finner sig kunna gå in på en realbehandling och icke blott skylla på att frågan skulle fördröjas, om man beslutade bifall till motionen.

Det nämndes något med rätt så stor kritisk skärpa mot ett uttryck i motionen, att staten såsom mönsterarbetsgivare skulle anordna vissa mönstergårdar. Ja, men den tanken är väl icke alldeles främmande för kammaren. Det har från bondeförbundshåll väckts förslag om inrättande av statens försöksgårdar, så att det är icke något så särskilt kommunistiskt, att detta behöver motarbetas blott ur den synpunkten. I alla fall ger det mig emellertid osökt anledning framhålla, att vi i vår motion lagt tyngdpunkten på att för närvarande skapa möjlighet till självförvaltande jordbruk. Vi mena dock icke, att det sista ordet angående småbruk och storbruk är sagt ännu, ty det är många omständigheter, som tyda på, att trots allt skall det visa sig ändå, att det blir möjligt att bruka jorden kollektivt och då vinna större avkastning än det individuella jordbruket kan ge. Det är nämligen så rätt, såsom herr Gustafson säger, att jordbruk icke för närvarande giver så stor lön för mödan. Det kan hända, att vi måste en gång slå in på industriella principer för att få den största avkastning i proportion till arbetet, men det är en sak för sig. I alla fall kräva vi icke, att det skall kastas upp en massa mönstergårdar och statens gårdar, men det kan vara förtjänt att beakta, — i en viss utsträckning och vi ha framkastat den tanken — att man bör undersöka, varest storbruk eller småbruk på grund av folkpsykologiska eller andra orsaker är mera förtjänt att uppmärksammas och understödjas, och vi förorda i vissa fall kooperativa jordbruk men icke så, att man med konstlade medel ovillkorligen skulle skapa fram sådana. Det kan hända att det kan vara oriktigt att avstycka alla de exproprierade stora jordbruken, och att det kan vara riktigare och försvarligare att överlåta en del till kooperativa storbruk. Det finns några pionjärer i detta land, som arbeta för kooperativt jordbruk, och som gno och slita för sin idé. Den största olägenheten

för dem är, att de icke ha tillgång till driftkapital, och denna kam-
mare, som enligt mångas mening har stor förståelse för jordfrågan,
har ju även bifallit en motion om understöd även av det kooperativa
jordbruket, men riksdagen i sin helhet har ju avslagit denna motion.

Jag har, herr talman, ansett mig böra göra dessa erinringar, då
det ändå till sist gjordes ett litet försök till realbehandling av jord-
frågan. Jag ber bortfarande att få yrka bifall till den av herr
Karlsson i Grängesberg avgivna reservationen, och jag finner mig
nödsakad att begära votering för att se, om det endast är några få
närvarande kommunister, som vilja vara med om denna opinionsytt-
ring.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Då kammarens ledamöter säker-
ligen fått så mycket till livs av den egentliga saken ovidkommande
frågor, skall jag inskränka mig till att endast yttra några få ord.
Då jag läste herr Herous motion, fick jag den uppfattningen, att han
icke kände till vad den av statsmakterna tillsatta jordkommissionen
sysslade med. Då utskottets utlåtande förelåg, och utskottet för sin
del just under hänvisning till att jordkommissionen höll på att utreda
saken avstyrkte motionen, tänkte jag mig, att man därmed på sätt
och vis kunde få anse den interpellation besvarad, om jag så får ut-
trycka mig, som man i motionen ställt till riksdagen, att den skulle
påverka regeringen att skyndsamt framlägga proposition i de på-
talade frågorna. Säkerligen känna kammarens ledamöter och även
herr Herou till, att, då regeringen i höstas beslöt om indragning av
en hel mängd kommittéer, den även förelade dessa kommittéer en viss
tid för avslutandet av deras arbete. Jordkommissionen fick sig där-
vid icke endast förelagt att sluta vid en viss tidpunkt, utan man
uttalade även en önskan om att, då en del av de frågor kommissionen
fått sig förelagt att utreda vore av brådskande natur, betänkande
därom snarast möjligt måste avgivas. Jag kan även omnämna, att
jordkommissionen officiellt avslutades den 28 februari, men att dess
betänkande just i dagarna justerats, och man har all anledning för-
moda, att det även, så fort sig göra låter, skall föreligga på riks-
dagens bord, så att riksdagen lämnas tillfälle taga ställning till
de viktiga jordfrågorna.

Då man här utvidgat debatten och fört den in på frågor, som
jag anser strängt taget icke höra samman med den kläm om skynds-
sam behandling av jordfrågan, vari motionen utmynnar, skall jag
inskränka mig till det nu sagda. Jag ber, herr förste vice talman, att
med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carlström** i Helgagård: Herr förste vice talman, mina
damer och herrar! Jag skall icke förlänga debatten med många
ord, men jag skulle ändå vilja säga några ord med anledning av den
näst föregående ärade talarens anförande. Han sade, att det icke
var riktigt, som en av talarna före honom hade påstått, att hans
motion på något sätt var agitatoriskt anlagd. Jag måste för min del
säga, att jag finner denna motion i stora drag vara så famlande,

*Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)*

Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)

att den icke egentligen ger något konkret direktiv om vad motionärerna vilja skall göras.

Då man nu för tiden talar så mycket om den stora jordhungern i vårt land, vill jag säga, att jag för min del icke tror, att denna jordhunger är så förfärligt stor, som man vill låta påskina. Har man den uppfattningen, som motionärerna antytt i sin motion, att det skulle gå för sig — att det skulle bära sig — att upprätta jordbruk, där man införde åttatimmarsdag och gav en tillräckligt stor avlöning, som medgav en hög levnadsstandard, är det ju alldeles givet, att jordhungern måste växa, men den nästföregående ärade talaren, motionären, herr Herou, sade själv, att jordbruket för närvarande icke bär sig. Det synes sålunda vara motionärernas mening, att man skulle inrätta statsjordbruk, som på *statens bekostnad* skulle ge jordbruksarbetarna möjlighet att få det något så när skapligt. Jag har själv varit inne på den linjen, i det att jag ett föregående år tillstyrkt en motion i detta syfte, men det var därför, att jag ville ha bevis för att jordbruksprodukterna genom ett sådant förfarande skulle bliva så onaturligt fördyrade, att man på det sättet skulle få klart för sig, var skon egentligen klämmer.

På första sidan av motionen talas det om att trots det att vårt land på grund av naturliga förhållanden egentligen icke har så stora förutsättningar för jordbruk, har likväl vårt folks breda lager sedan årtusenden försökt hålla fast vid jorden, och det sägs vidare, att det måste bero på en viss naturlig drift hos vårt folk, att så varit fallet. Jag skulle för min del vilja säga, att vårt folk på senare år visat en *onaturlig* drift såtillvida, att man gett sig av från jordbrukets hårda och tunga arbete till industrisamhällena, och varför? Jo, därför att jordbruksprodukterna ha icke genom sitt pris förmått betala en sådan arbetslön, som industriprodukternas pris kunnat medge. Detta tror jag är grundorsaken till landsbygdens avfolkning och till att förhållandet är, som det är.

Det är intressant att läsa ett uttalande av den engelske socialdemokraten Macdonald, som för icke länge sedan i ett arbete om socialiseringen fastslog följande sats: »En produktionsgren, som ej förmår 'betala' för producenternas anständiga levnadsstandard, saknar berättigande. Konsumenterna måste reda sig utan de varor, som kunna säljas blott till priser, vilka ej täcka producenternas rättmätiga minimikrav.» Detta vill med andra ord säga, att om jordbruket icke bär sig, måste konsumenterna undvara dess varor. Hur går det då, herr Herou?

För att vi här i landet skola komma därefter, att folk verkligen vilja tillbaka till jorden och skola kunna komma tillbaka, tror jag, att vi på något sätt — jag vet icke vilket — måste göra klart för människorna i landet, att jordbruksprodukterna måste betalas så, att de ge jordbrukaren en nöjaktig och i någon mån människovärdig levnadsstandard. Det är på den punkten, som skon klämmer. Då man nu säger, att vi skola slå in på nya vägar och skapa nya jordbruk genom expropriation, ber jag herrar motionärer taga del av vad man kan få reda på hos jordförmedlingsbyråerna, nämligen att det finns

tusentals småbruk, som säljas till priser, som endast representera byggnadsvärdet, och där man alltså får jorden gratis. Då saken ligger till på det sättet, böra vi icke vidtaga alltför stora åtgärder och ge oss ut på ett gungfly och skapa ett nytt jordbruksproletariat, som i längden icke kan förbliva vid jorden.

Det kan naturligtvis icke falla mig in, herr förste vice talman, att yrka annat än bifall till utskottets hemställan.

Herr Herou: Herr förste vice talman! Jag måste begagna tillfället att åtminstone delvis inlägga en gensaga emot vad den siste ärade talaren yttrade. Det fanns mycket berättigande i de skäl, som han anförde för anledningen till flykten från landsbygden. Jag vet lika väl som han, att jordbruket sannerligen icke är någon dans på rosor, och att man icke där skär guld med täljknivar. Den saken behöva han och jag icke disputeras om. Då han vidare förnekade jordhungerns existens, vill jag erkänna, att det såtillvida är riktigt, att den där romantiska jordlängtan har förskingrats, men kvar står ännu en hel del av den verkliga jordhungern, kvar står ännu det faktiska förhållandet, att det går en hel del bondpojkar och torparpojkar i detta land, som icke kunna få en fläck jord att odla och bruka. De gå arbetslösa i städer och industrisamhällen, och resonera som så, att det vore bättre, att de hade en fläck att sätta plogen i, så att de kunde själva frambringa en del av de livsmedel, de behöva för att leva, än att meningslöst parasitera som arbetslösa i industrisamhällena. En hel del av denna sorts jordhunger finns kvar, och i det stycket skall ingen kunna motbevisa mig.

Jag fick härom dagen ett brev från en arbetare i Norrbotten, en för detta bondpojke, och han skrev till mig: »Jag önskar, jag hade ett jordbruk, men jag har inga pengar, och som du vet, måste jag gå till bankerna och bli beroende av dem, om jag skulle försöka slå mig på jordbruk, och då vet du, hur det går.» Ja, herr Carlström vet också, hur det går för jordbrukarna, då de bli beroende av bankerna.

Har man den uppfattningen, att frågan försenas genom ett bifall till reservationens kläm, att regeringen bör skyndsamt framlägga förslag, ja, då bör man ju icke rösta för densamma, men har man den uppfattningen, att man icke försenar jordfrågans lösning genom att bifalla reservationen, förstår jag icke, varför man icke kan gå med på denna, försåvida man icke anser, att riktlinjerna äro felaktiga. Jag har heller icke vänt mig med mina anmärkningar emot dem, som beträffande jordfrågans lösning stå på principiellt andra utgångspunkter, ty deras motstånd är ju från deras utgångspunkter naturligt.

Herr Ward: Herr förste vice talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av att herr Herou så energiskt bestred, att den motion, som varit föremål för utskottets behandling, varit agitatoriskt anlagd. Jag vill vädja till kammarens ledamöter att ytterligare genomläsa motionen, och jag är övertygad om att var och

*Ang.
jordfrågans
lösning.
(Forts.)*

en skall nästan på varje sida finna exempel på dessa agitatoriska utsvävningar. Jag skall endast roa mig med att citera ett par rader på sidan 4, där det heter: »Världsrevolutionens objektiva förutsättningar» — man känner igen dessa uttryckssätt! — »äro visserligen i denna stund oemotsägligt för handen i de flesta kapitalistiska stater, icke minst i Sverige. Men ej mindre påtagligt är, att de subjektiva förutsättningarna mångenstädes och icke minst i Sverige saknas.» Jag vill säga, att då man hör herr Herou uttala sig och särskilt i de stycken, där han sökt replikera utskottet, måste man ovillkorligen gör den reflexionen, att på något närmare håll än herr Herou förutsätter saknas subjektiva förutsättningar för betydligt enklare saker än världsrevolutioner.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Herou, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 181 ja mot 9 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av bytesavtal rörande kronan tillhörig mark å Nya varvet;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område från statens lagerhustomt i Vara;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av framställning från Magnesitaktiebolaget Tarrekaise beträffande vissa av bolaget arrenderade mineralfyndigheter å kronojord i Norrbottens län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Vidare föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upptagande av ämnet räkning å fortsättningsskolornas läsordning; och blev utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränserna för politisk och kommunal rösträtt.

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.*

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats två inom andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* väckta motioner, nämligen nr 85, däri föreslagits, att riksdagen såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta, att paragraferna 6 och 16 i riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse.

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguettt års ålder.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

—; och nr 86, däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att nedanstående förordningar skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmas överläggningar och beslut tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt ri-

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

kets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer envar i kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Förordningen om landsting.

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man eller kvinna, som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguettt års ålder.

Utskottet hemställde,

- a) att motionen II: 85 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och
- b) att ej heller motionen II: 86 måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Engberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

- a) att riksdagen i anledning av motionen II: 85 måtte som vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 6 mom. 9 i riksdagsordningen.

§ 6.

9. Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad. Valen äro — — — i vallagen.

- b) att riksdagen i anledning av motionen II: 86 måtte antaga följande

Förslag till lag

om ändrad lydelse av § 5 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 5 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Vid valet — — — landstingsmannaval.

2. _____
3. a) I stad — — — magistraten.

Valet, — — — noggrant angivas.

Om kallelse till valförrättningen, om rösträtt och dess utövning gäller vad för allmänna rådstugan är föreskrivet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

2) av herrar *Thulin, Gustav W. Hansson, Larsén, Sävström, Vennerström* och *Borg*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 85, såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling, antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av §§ 6 och 16 riksdagsordningen.

§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 86, antaga följande

1) Förslag till lag

om ändrad lydelse av § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmas överläggningar och beslut tillkommer envar inom kommunen mantalsskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 19.

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
röst rätt.
(Forts.)

2) Förslag till lag

om ändrad lydelse av § 9 i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer envar inom kommunen mantalskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926.

3) Förslag till lag

om ändrad lydelse av § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer envar i kommunen mantalskriven man eller kvinna, som är svensk undersåte samt senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926.

4) Förslag till lag

om ändrad lydelse av § 5 i förordningen om landsting.

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

3. a) I stad — — — magistraten.

Valet, — — — noggrant angivas.

Om kallelse till valförrättning, om rösträtt och dess utövning gäller vad för den allmänna rådstugan är föreskrivet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Spångberg: Herr talman, ärade kammarledamöter! Det hette efter senaste kompromissen i rösträttsfrågan, att det icke skulle behöva dröja så länge, innan man skulle kunna ändra åldersgränsen till 21 år. Det fanns dock de, som ansågo, att motsatsen kunde inträffa, och utskottet, som nu haft frågan till behandling, har icke funnit anledning att göra ändring i ett beslut, som fattades så nyligen som 1918 och 1920. Det ser alltså ut, som om vi, som protesterade emot förfuskningen 1918, skulle få rätt. Det torde verkligen icke gå så lätt att reparera skadan. Vi veta dock, att det redan är fem år sedan kompromissen kom till stånd, och skulle det ha inträffat, vilket naturligtvis nu är omöjligt, då första kammaren redan har fällt frågan, men om det omöjliga och otroliga hade inträffat, att riksdagen i år beslutat sänka åldersgränsen till 21 år, skulle det ändå ha dröjt fem år, innan dessa bestämmelser kommit till praktisk tillämpning.

*Ang.
önskning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Utskottet anför i sitt utlåtande, att det »med hänsyn till de krav på insikter, mognad och allmänintresse, som böra uppställas för deltagande i det offentliga livet», icke kunnat tillstyrka motionen ifråga, och säger, att »den nuvarande minimiåldern får anses väl motiverad». Jag vill säga ett nej härvidlag. Det måste vara fullständigt omotiverat, till och med om man ser det ur rent borgerlig synpunkt. Om man här menar, att ungdomen saknar insikter och mognad för att delta i ett val, måste jag verkligen gentemot utskottet säga, att den person, som fyllt 21 år och i flera år ansetts mogen att försörja sig själv, mogen att bilda familj, föda och uppfostra barn, och framför allt anses mogen — och jag antar, att de som representera de borgerliga partierna här icke hava något däremot — att vid behov gå ut och försvara vårt land, då detta råkar i tvist: jag vill säga, att den ungdomen och de personerna äro sannerligen mogna att lägga en valsedel i valurnan. Det finnes intet som helst skäl för att beröva denna ungdom den lilla medborgarrätt, som rösträtten medför. Beträffande det allmänintresse, som utskottet har åberopat, tror jag, att det skall bliva svårt att leda i bevis, att ungdomen saknar detta till den grad, att det skulle vara något bärande motiv för avslagsyrkandet på motionen. Jag tror, att de herrar kammarledamöter, som varit i tillfälle att något syssla med den fria folkbildningsverksamheten här i Sverige, skola ge mig rätt, då jag säger, att just ungdomen besitter ett relativt stort allmänintresse. Nej, det är icke brist på mognad, det är icke brist på insikter och allmänintresse, som högern fruktar, det är tvärtom — högern och även de andra borgerliga partierna frukta, att en sänkt rösträttsålder skall bidra till att åstadkomma en väsentlig politisk förskjutning här i kammaren. Jag vill säga, att det låter förresten en liten smula hycklande, då representanterna från ett parti, som kämpat för att hus, hästar, får och svin skulle representera ett röstvärde eller vara det som utgjorde röstvärdet för en person, nu komma och åberopa allmänbildning och allmänintresse som ett motiv för avslag.

Beträffande den högre rösträttsåldern till val av landstingsmän och förstakammarledamöter anför utskottet: »Ej heller bör enligt ut-

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

skottets mening motionärernas förslag föranleda någon rubbning med avseende å den för deltagande i val av landstingsmän och särskilda förstakammarelektorer stadgade högre åldersgränsen, då densamma uppenbarligen tillkommit i syfte att jämte vissa andra stadganden upprätthålla en artskillnad mellan båda kamrarna — — —.» Ja, jag är i detta fall fullständigt enig med utskottet, så tillvida som de högre rösträttsåldrarna tillkommit i syfte att upprätthålla en artskillnad mellan första och andra kammaren. Den högre rösträttsåldern till första kammaren har uppenbarligen tillkommit i syfte att göra denna så konservativ som möjligt, men jag menar, att denna artskillnad är alldeles obefogad. Emellertid anser utskottet, att just på grund av denna artskillnad bör frågan om åldersgränsens ändring icke upptagas annat än i samband med spørsmålet, huruvida och på vad sätt en mera genomgripande omläggning av grunden för första kammarens sammansättning bör vidtagas. Jag måste verkligen fråga, huru skulle utskottet hava ställt sig till en motion om en vad man kallar mera genomgripande omläggning? Jag är ganska övertygad om, att den skulle stött på det mest fanatiska motstånd, och man skulle icke alls finna det lämpligt att vara med om något sådant. Är det något som borgarepartierna äro rädda för, så är det sannerligen *genomgripande* förändringar. Exempel därpå saknas som bekant icke, och det skall sannerligen icke till småsaker för att de borgerliga skola tvingas till eftergifter. Den senaste rösträttsreformen bär, om man betraktar världsläget då, sannerligen vittne om den saken. Och tvingas de borgerliga någon gång till eftergifter, så veta de på det hållet att kompensera dessa sina eftergifter så mycket som möjligt, så att dessa eftergifter skola bli så små som möjligt.

Emellertid är det ju helt naturligt, att högern skulle gå emot rösträttsmotionen. Det skulle vara galet att vänta något annat. Att liberalerna inom utskottet skulle gå helt på högerns linje, förvånar mig icke heller. Detta parti vet man nämligen aldrig var man har. Jag vill dock erinra om, att vid remissen av den kungl. propositionen i rösträttsfrågan vid urtima riksdagen 1918, vilken som vi veta bland annat gick ut på rösträtt från 21 år, beledsagade herr Hamilton i hela det liberala partiets namn den med det meddelandet, att det liberala partiet vid möte enhälligt beslutat att stödja densamma, och herr Pettersson i Södertälje underströk detta med yttrandet, att det inom riksdagens liberala parti rådde fullständig enighet om att nu stödja regeringens förslag. »Det finnes ingen möjlighet för», fortsatte han, »att spekulera i splittring, eller någon grund till förhoppning att några rökter från det hållet skulle kunna vinnas över åt det andra.» Att socialdemokraterna de dagarna betonade detsamma, behöver jag icke påminna om. Emellertid bröt man löftet, och åldersgränserna sattes till 23 och 27 år, och så band man sig för att medverka till, att någon förändring icke finge ske förrän efter 1921. Nu hava vi 1923, och herrarna hava således i två år varit befriade från det band, som pålades under 1918. Jag vill därför passa på tillfället att fråga liberalerna, om herrarna nu vilja vara med om att

infria löftet från 1918 före kompromissen i utskottet och således medverka till att rösträtten sättes till 21 år.

Till sist vill jag uttala min tillfredsställelse med den reservation, som har blivit bifogad utskottets betänkande, och som är avgiven av herrar Thulin m. fl., om rösträtt från 21 år, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Thulin m. fl. avgivna reservationen.

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.*

(Forts.)

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Vennerström: Herr talman! Som den föregående talar-
ren redan har anmärkt, har herr Thulin jämte en del övriga social-
demokrater till utskottsbetänkandet fogat en reservation, vari yrkas
bifall till det förslag varmed motionärerna hava kommit. Vi hava
så mycket större skäl att göra detta, som detta yrkande som bekant
sammanfaller med det program, som det socialdemokratiska partiet
på sina kongresser godkänt.

När sedan den ärade motionären uttalar sin tillfredsställelse
med denna reservation, så förmodar jag, att det är med reservationens
yrkande, men jag misstänker att vad motiveringen beträffar komma
motionärerna att vara synnerligen otillfredsställda, ty vi reservan-
ter hava nämligen yrkat bifall endast till motionens kläm, men vi
hava tagit oss friheten att göra det med ett mycket energiskt av-
styrkande av motionärernas hela djärva motivering. Jag kan för
min del icke godkänna det rena pekorall till motivering, som har
presterats av de ärade kommunisterna.

Jag fäster i detta avseende mindre vikt vid de rena sakliga
ovederhäftigheterna av den mest härresande natur, som föreligga i
denna mycket underliga motion. Jag skall göra ett litet stickprov
för att karakterisera den s. k. vetenskaplighet, med vilken de ärade
motionärerna operera. På många ställen i motionen återkommer ordet
vetenskap flera gånger, och de ärade motionärerna tyckas vilja göra
gällande, att de äro stora vetenskapsmän, som operera med en be-
tydande vetenskaplig barlast. Jag finner då på ett ställe, där man
talar om det s. k. »framskridna proletariats» insats i världshisto-
rien under den allmänna demokratiens tillvaro, att motionärerna
exempelvis yttra sig på följande sätt: »Genom rusdrycksförbudets
välsignelserika befrielsegärning har faktiskt på rent parlamentarisk
väg inom borgarestatens ram proletariats i U. S. A., Finland, Is-
land och en del andra stater lyckats i strid mot den härskande kapita-
listklassens motstånd (vilket ju även demonstrerades här i Sverige
under sommaren 1922) bryta det ohyggliga rusdryckstyraniet i
sina länder.» All respekt för det »framskridna proletariats», men
rätt skall i alla händelser vara rätt, och det förvånar mig en smula,
att de ärade motionärerna äro så fruktansvärt okunniga om proleta-
riats ställning i en del av nyssnämnda länder just ifråga om rus-
drycksförbudet. Vad Nordamerikas förenta stater vidkommer bor-
de det vara de ärade motionärerna välbekant, att dess proletariat
säkerligen i politiskt och fackligt avseende är det sämst organise-

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

rade, som finnes i alla civiliserade stater. Och vad gäller rusdrycksförbudet är ställningen den, att Amerikas främsta fackliga organisationer, t. ex. American Federation of Labor, hava energiskt ställt sig såsom motståndare till förbudet, och även de radikala socialistiska organisationerna äro motståndare till förbudet ifråga. Jag kan meddela de ärade motionärerna, att jag en gång vid besök i Nordamerikas förenta stater hade det tvivelaktiga nöjet att hålla föredrag angående den svenska socialismens ställning på ett stort politiskt socialistiskt möte, och när jag nämnde, att vi socialister i Sverige upptagit förbudet på programmet, hälsade mina värderade amerikanska kamrater mig med ett skallande gapskratt. Sedan kommer jag till en annan något mindre stat, som jag har en liten personlig erfarenhet om, nämligen det lilla f. d. förbudslandet Island. Då ber jag att få nämna för de ärade motionärerna, att när förbudet kom till i det lilla Island, fanns där icke en enda socialistisk organisation. Det fanns icke en enda socialistisk tidning, och det fanns icke en enda socialistisk talesman i dess allting, d. v. s. Islands riksdag; m. a. o. det förbudet genomfördes av präster, bönder och medelklass men icke av det lilla Islands proletariat, som nästan icke finnes. Det stod så gott som utanför hela lösningen av den frågan. Som sagt, jag har velat göra ett enda litet stickprov ifråga om den sakkunnighet och vetenskaplighet som karakteriserar motionen för att kunna belysa dess s. k. inre bärighet.

Sedan vill jag säga, att vi socialister måste bestämt ogilla hela motiveringen, därför att den synes vila på ett medvetet hån gentemot hela den demokrati, som är baserad på den allmänna rösträttens grundval, och den höjer på samma gång upp till skyarna den slags demokrati, som enligt deras mening bör grundas enbart på proletariatets diktatur av känd kommunistisk gestaltning. I det fallet ha motionärerna tagit sig friheten att på ett ställe exempelvis tala om »borgardömetts råa och brutala minoritets- och våldsdiktatur», och de tala om, att »i den allmänna rösträttens land gå massorna till val efter tidningspressens anvisningar, och pressen är nästan undantagslöst kapitalets sköka — för att inte nu tala om de ofta förekommande direkta röstköpen, röstpressningarna o. s. v.» När jag läste detta argument, måste jag gnugga mig i ögonen en smula och undra, om jag verkligen såg rätt: jag har för mig, att hela den karakteristiken, som de ärade motionärerna tagit sig friheten att göra, är den mest tillfredsställande karakteristik som tänkas kan ifråga om deras s. k. demokratiska ideal. Ty när det ingår i den kommunistiska åskådningen, att man med all Gewalt skall prisa minoritetens diktatur; när man prisar en sådan diktatur, som vilar på bajonetternas makt men icke på den allmänna rösträtten; när man därjämte principiellt prisar ett sådant system, där man undanhåller rösträtten för en massa medmänniskor; och när man principiellt därjämte prisar ett sådant system, som klavbinder pressen, så att endast vissa åskådningar kunna komma till torgs, då måste jag verkligen säga, att den karakteristik, som de ärade motionärerna givit, drabbar deras egen s. k. demokrati och icke en sådan socialis-

tisk demokrati, som enligt vår mening bör vila på den allmänna rösträttens grundval.

Sedan vill jag säga, att varken jag själv eller de övriga reservationerna kunna gilla den karakteristik, den s. k. historieskrivning, som motionärerna hava givit ifråga om den senaste rösträttsreformen i Sverige. Jag har själv ingen anledning att gå inom skrankorna för den, därför att jag själv stod som opponent, då jag ansåg att beskärningen av rösträtten framförallt till landstinget enligt min tanke var obehörig, men jag måste i sanningens intresse protestera mot vad herrar motionärer tagit sig friheten yttra. De tala om de »relativa» vinsterna vid den reformen, och de säga, att dessa relativa vinster kompenseras genom bortskärningen av de yngre åldersklasserna vid val av elektor till första kammaren — d. v. s. enligt deras mening var resultatet av denna reform icke annat än plus minus noll, ingenting alls: förlusterna kompenserade vinsterna av reformen ifråga. Då ber jag den ärade motionären jämte medmotionärer vara vänlig och gå till tillgänglig statistik, som är lätt att hitta i det fallet. Då finner man, att det år 1917 fanns i första kammaren icke mindre än 88 högermän, det fanns 45 liberaler, och det fanns endast 17 socialister. Efter det reformen genomförts, som enligt de ärade motionärerna stannade på plus minus noll, hade vi i första kammaren 38 högermän, 41 liberaler, och vi hade 52 socialister, kommunister och vänstersocialister samt 19 talesmän för riksförbundet och bondeförbundet. Jag får verkligen säga, att när en sådan betydande omkastning ägt rum i den första kammaren där förut högern var enväldig, så har man rätt att säga, att huru mycket man än beklagar beskärningen vid val till landstingen och första kammaren, så har i alla fall den reformen varit av betydande värde för hela den svenska arbetarklassen.

Slutligen vill jag säga till de ärade motionärerna, att jag för min del ansluter mig till deras tal därom, att man icke bör överskatta de reformer, som kunna vinnas på den parlamentariska vägen genom användandet av den allmänna rösträtten. Jag gör det erkännandet så mycket hellre, som jag har den bestämda uppfattningen sedan gammalt, att det framför allt är arbetarvärldens ekonomiska organisationer, som äro ryggraden i hela deras kamp, och att alltså en parlamentarisk framryckning utan motsvarande ekonomisk sådan icke är enbart istånd att genomföra den socialistiska omdaning, till vilken vi för vår del syfta. Men det förefaller som om de ärade motionärerna själva hava fallit för detta överskattande av det parlamentariska och bidragit till att insöva den svenska arbetarvärlden i vissa vanföreställningar. De säga nämligen, att den omständigheten, att dessa åldersklasser nu kommit bort vid valen av elektor till första kammaren vällar, att den svenska kapitalismen icke fick sitt banesår utan i stället, som deras term lyder, »en galgfrist alltjämt»: d. v. s. motionärerna hava tydligen den uppfattningen, att om vi nu gå på vår reservation och taga de 21 åren som rösträttsålder, så innebär detta den svenska kapitalismens banesår, och det blir alltså slut med denna berörda galgfrist. Jag vill för min del säga, att jag kan icke som

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

socialist göra mig medskyldig till att i den svenska arbetarevärlden inympa en sådan falsk föreställning om värdet av den reform, som såväl herrar kommunister som vi socialister med olika motivering i denna stund yrka bifall till. Jag vill för min del bestämt inskräpa, att ställningen är den, att om den svenska arbetarvärlden begagnade den rösträtt, som den redan har erhållit, så vore den i stånd att redan i detta nu på parlamentariska vägar slå sig helt och fullt fram till en socialistisk regeringsmakt, vilken icke liksom nu skulle vara tvungen att vila på bistånd från den ena eller andra borgerliga gruppen. Ty enligt officiell svensk statistik har redan den s. k. underklassen utan den utvidgning av rösträtten, som vi nu föreslå, majoritet över såväl överklass som medelklass. Men situationen är den, att vid det senaste valet hava Sveriges arbetare på det mest skandalösa sätt vanvårdat sin plikt mot sig själva då använda den rösträtt, som de erhöles 1918. Hade de verkligen använt den i samma utsträckning som de mera vakna medlemmarna bland överklass och medelklass, så hade man i denna stund haft en helt socialistisk regeringsmakt, utan att denna, som jag nyss nämnde, skulle varit tvungen att vila på stöd från olika borgerliga grupper. Jag har så mycket större skäl att säga detta just nu, när man i de borgerliga partiernas tidningar säger, att regeringen i nästa vecka kommer att avgå på grund av de borgerliga partiernas hållning i arbetslöshetsdirektivfrågan. Om så sker böra sannerligen Sveriges arbetare minnas, att skulden är deras egen, ty de ha icke begagnat den rösträtt, de redan ha erhållit. Det är detta, som är skulden till att dessa borgerliga tidningar måhända bli sannspådda inom icke så avlägsen framtid.

Med bestämt ogillande av det väsentliga i herrar motionärens framställning, vill jag, herr talman, yrka bifall till den av herr Thulin och andra socialister vid betänkandet knutna reservationen.

Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman! Den närmast föregående talaren har så utförligt bemött motiveringen i motionen, att jag icke med ett enda ord skall inlåta mig på att göra det.

Men då herr Spångberg, motionären, vände sig just mot det liberala partiet såsom ett parti, om vilket man icke vet, var man har det, så vill jag säga, att jag undrar, vilka som genomfört den stora reform, vi här ha, om icke just det liberala partiet. Och jag känner mig glad åt att jag fått vara med om att medverka till denna reforms genomförande. Nu är det icke mer än några år sedan dess, och vi hava knappt hunnit pröva reformen, förr än den ärade motionären och hans meningsfränder anse, att valrättsåldern ytterligare bör sänkas. Det är min uppfattning, att man åtminstone bör vila på hanen så länge, att man ser, hur den reform, som genomförts, verkar. Och så länge icke mer än halva den valmanskår, som nu är tillerkänd rösträtt, deltar i valen, må man väl säga, att behovet av en ytterligare utsträckning eller sänkning av valrättsåldern icke alls har gjort sig gällande. Jag umgås bland underklassen lika väl som den ärade motionären, men jag må säga, att jag icke har hört det

allra ringaste krav från den klassens sida på att man genast bör gå till denna sänkning av valrättsåldern. Därför skall jag tillåta mig att yrka avslag på motionen i denna del och bifall till utskottets förslag.

Vad däremot den andra motionen beträffar, vilken rör sänkning av åldersgränsen för kommunal rösträtt, så kan man ju tycka, att denna åldersgräns för närvarande är avsevärt hög. Men den frågan anser jag icke böra lösas nu, utan den bör lösas i samband med en reformering av första kammaren, som ju varit påtalad i många år. Någon artskillnad mellan kamrarna skall det väl ändå vara, och detta är nu den enda artskillnaden. Sedan penningvärdet fallit så, att numera inkomstgränsen icke kan sägas utgöra något avsevärt hinder för att bli valbar till första kammaren, så är den enda artskillnaden mellan kamrarna just den högre valrättsåldern vid val av landstingsmän och förstakammarelektorer. Nu anser jag emellertid, att vi åtminstone böra avvakta motionärernas eventuella förslag om ändring av första kammaren även i andra avseenden, innan vi kunna vara med om att sänka denna valrättsålder.

Jag skall utan vidare motivering be att få hemställa om bifall till utskottets förslag i båda punkterna.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Jag har icke begärt ordet i den föreliggande frågan för att förlänga eller stimulera denna debatt utan mera för att få tillfälle att yrka bifall till utskottets hemställan.

Då jag emellertid har ordet, skall jag helt kort be att få peka på de skäl utskottet anfört — herr Spångberg har också citerat utskottet fastän i annat sammanhang och i annat uppsåt: »Konstitutionsutskottet anser icke anledning förefinnas att, på sätt motionärerna föreslagit, göra ändring i berörda bestämmelser, vilka tillkommit i enlighet med beslut av riksdagen, fattade så nyligen som under åren 1918—1920.» Vidare säger utskottet: »Särskilt med hänsyn till de krav på insikter, mognad och allmänintresse, som böra uppställas för deltagande i det offentliga livet, torde den nuvarande minimiåldern få anses välmotiverad.» Det synes icke heller vara så nödvändigt att rubba på dessa bestämmelser, när de icke ha gällt längre, än att man knappast kan säga, att konsekvenserna av dem äro utdragna i praktiken. Herr Vennerström säger själv i sitt anförande, att det är »på det mest skandalösa sätt», som väljarna uraktlåtligt att begagna den medborgerliga rätt, som de nu hava. Och erfarenheten har ju visat, att riksdagen och ivrarna för allmän rösträtt på sätt den nu genomförts ha givit mer än vad folket i bygderna krävt. Jag kan instämma med herr Jansson i Edsbäcken, då han säger, att han nu icke har hört något krav i detta hänseende framställas från småfolket i bygderna, såsom det här ropats på. Det är ju framför allt därifrån kravet skulle hava kommit. Jag kan instämma i detta yttrande; jag har heller icke hört något sådant krav framställas.

Både när denna reform genomfördes och därefter är det många

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.

(Forts.)

bland vårt folk, som hava tyckt och tycka, att man vid denna reforms genomförande allt för litet tog hänsyn till sambandet, det naturliga sambandet, mellan rättigheter och skyldigheter. Och ännu har denna reform icke hunnit prövas fullt ut till sina verkningar. Är det då verkligen lämpligt att så snart börja rucka därpå?

Vidare säger utskottet i fråga om motionen nr 86, att den högre minimiålder, som motionärerna där vilja sänka, har »tillkommit i syfte att jämte vissa andra stadganden upprätthålla en artskillnad mellan båda kamrarna». Nu säga motionärerna, att denna artskillnad är obefogad. Jag vet icke, om jag kan döma om den saken, men jag har i alla fall rättighet att i likhet med motionärerna göra ett uttalande, och jag tror, att denna artskillnad är befogad. Jag tror i olikhet med motionärerna, att den är befogad, och jag tycker allting vittnar om det. De skäl, som utskottet har anfört för avslag på motionerna, torde vara fullgoda och hållbara, och jag tror, att vi göra klokt, om vi stanna inför dessa skäl och bifalla utskottets förslag, till vilket jag i varje fall, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Starbäck*.

Herr Spångberg: Herr talman! Herr Vennerström ansåg sig böra uttala sitt avstyrkande av motiveringen i förevarande motioner, och jag måste för min del säga, att det spelar för oss kommunister mindre roll, hur herr Vennerström ställer sig till denna motivering. Huvudsaken är dock, att vi få rösträttsåldern satt till 21 år. Att herr Vennerström och jag ha olika uppfattning rörande det, som vi behandlat i motionernas motivering, är ju endast att vänta, då det är alldeles klart, att vi skola ha olika uppfattning om klasskamp och politik för närvarande.

Men då herr Vennerström säger, att vi i motionen hava inlagt ett medvetet hän mot demokratien, så är detta dock icke alldeles i överensstämmelse med vad vi i denna motivering hava sagt. Vi hava sagt, att vi överskatta icke alls demokratien. Vi ha icke den vidskepliga tro på att samhällsfrågorna skola lösas på den allmänna rösträttens grund, som en hel del och de flesta högernationalister ha. Vi anse dock, att den har en viss betydelse för att lindra den nöd, som är rådande bland arbetarna, och för att i någon mån stärka proletariatet, för att nu icke använda sig av herr Vennerströms ord »det s. k. proletariatet», i dess kamp mot bourgeoisie.

Sedan ber jag att få påpeka, att herr Vennerström här såsom den kritiske granskare han är ändock gjort sig skyldig till en mycket stor förvrängning. Då vi i vår motion säga, att samhällsanarkien vann en galgenfrist genom rösträtsreformen 1918, så har han tolkat detta dithän, att vi i vår motion skulle hava påstått, att om det 1918—1920 vid denna rösträtsreforms genomförande hade stipulerats en rösträttsålder av 21 år, så hade vi varit ifrån det hela, då hade den galgenfristen varit löst i närvarande stund. Nej, herr Vennerström, det ha vi aldrig sagt, att den varit. Vi ha sagt, att

rösträttsreformen utgjorde en galgenfrist, och vi ha sagt detta med hänsyn till det världsläge, som då var rådande, vilket vi alla känna till och vilket vi kunna utläsa av herr Vennerströms egna anföranden vid denna tid. Då det talades om, och icke bara talades om utan verkligen på allvar höll på att utbryta en världsrevolution, då passade man här i Sverige på att komma med denna lilla rösträttsreform. Den var jämte en del andra saker vinsten från revolutionen. Det var däri galgenfristen bestod, herr Vennerström, ty den kapitalistiska samhällsanarkin kommer ändock aldrig ifrån att en dag få försvinna genom ett revolutionärt ingripande från, om man vill vara elak och begagna herr Vennerströms ord, det *s. k.* proletarietet».

Herr Jansson i Edsbäcken ansåg — och detta är den liberala ståndpunkten — att så länge icke mer än halva valmanskåren begagnar sin rösträtt, behöver man icke utsträcka rösträttsåldern till 21 år. Då är den ålder, som för närvarande är angiven, tillräcklig och välmotiverad. Jag tycker, det är en mycket underlig ståndpunkt att vägra rösträtt för den ungdom, som vill ha rösträtt, som begärt rösträtt och som visat sig vara berättigad erhålla rösträtt, därför att icke de äldre årsklasserna rösta i den utsträckning, som vi väl alla önska.

Jag vidhåller alltså naturligtvis fortfarande mitt yrkande i denna fråga.

Herr Samuelsson: Herr talman! Jag skall icke blanda mig i polemiken mellan herrar Vennerström och Spångberg. Jag förstår allt för väl, att herr Vennerström måste å sitt nya partis vägnar ogilla motionärernas motivering för att på så sätt markera sin olikhet med den kommunistiska motiveringen, att gå emot kraven i motionen, är däremot svårare om ej hoppet även skall tagas ifrån det socialdemokratiska partiprogrammet. Men, som sagt, jag förstår, att herr Vennerström genom sitt infägg nu vill markera att steget är taget fullt ut vad det beträffar övergången.

Men jag begärde huvudsakligen ordet med anledning av det yttrande, som herr Nilsson i Antnäs här hade. Det ville nämligen av hans såväl som av herr Janssons i Edsbäcken anförande framgå, att dessa båda herrar börjat stå i rätt så livlig kontakt med småfolket. Jag vill säga, att jag något känner herr Nilssons ställning där uppe i Norrbotten. Och jag kan icke finna, att han står i den kontakt med småfolket, som han här i riksdagen vill göra gällande. Alltså tvivlar jag på att han alls har reda på vad småfolket i detta fall kräver. Skulle herr Nilsson hava stått i någon kontakt med småfolket och i synnerhet med de yngre av arbetareklassen, då skulle för visso herr Nilsson ej vara okunnig om alla dessa resolutioner, alla dessa möten, som varit anordnade direkt på rösträttskravet. Och jag vågar också påstå, att det borde varit annat ljud, man hört från herr Nilsson, i fall det varit någon sanning i påståendet, att han stått i kontakt med småfolkets krav.

Jag kan icke finna, att de, som talat för utskottets utlåtande, ha kunnat förebriaga någon bärande motivering. Det enda, de kun-

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.*

(Forts.)

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

nat göra gällande. är, att vi haft denna reform under så kort tid, att det ännu icke är känt, huru den kommer att verka i fortsättningen. På grund av den korta tid den varit gällande anser man, att det ännu icke skulle förefinnas något fog för att införa några nya reformer.

Man har även påstått, att ungdomen icke skulle vara mogen för dessa nya ansvarsfulla rättigheter, och man har därvid särskilt understrukt detta i den motivering, som utskottet förebragt för sitt avslagsyrkande. Den har även herr Nilsson i Antnäs varit med på. Man anser alltså, att denna ungdom, som trots allt är mogen att vid 21 års ålder taga på sig ansvaret att försvara fosterlandet, även är fullt skolad och ansvarskännande för att sköta det värvet. Men då det gäller att fullgöra sina medborgerliga rättigheter, och således att få igenom detta lilla krav, som under årtionden stått i synnerhet på arbetarpartiets program, anser man icke de yngre generationerna av småfolket vara nog mogna för detta. Jag anser därför att när samhället lägger på ungdomen dylika ansvarsfulla skyldigheter, så bör den även i likhet med andra medborgare bli tillerkänd full medborgarrätt.

Jag vill alltså yrka bifall till herr Thulins m. fl. reservation.

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag kan delvis instämma i herr Vennerströms anförande, nämligen så till vida, att herr Vennerström med all rätt riktade kammarens uppmärksamhet på beskaffenheten av den motivering, som de ärade motionärerna givit för sin framställning.

Denna motivering är sådan, att min första frestelse, då ärendet behandlades i konstitutionsutskottet — om jag skall ärligt bekänna det — var, att jag skulle gå på rent avslag. Det finnes nämligen en gräns även för okynnesmotioner, och när man i en motion om rösträttens utvidgning motiverar sina krav med en hänvisning till att rösträtten över huvud är en borgerlig humbug, någonting föråldrat, någonting som förtjänar att träffas av löjet, då finns det verkligen goda skäl för att betrakta gränsen såsom överskriden. Motionärer, som åt sitt krav givit denna motivering, få verkligen finna sig i att bli behandlade efter förtjänst. Jag måste för min del, herr talman, säga, att jag sällan sett en motion, där själva yrkandet står i så skriande motsats till motiveringen som i denna. Vad är det annat än en ren *utmaning* att kräva rösträttens utvidgning med ett motiv, som innebär ett hävdande och ett förhållande av den tingens ordning, som man benämner minoritetsdiktatur eller proletariats diktatur? Vad är det för rim och reson i att uppträda som nitälskare för den allmänna rösträtten, när man samtidigt går med i en rörelse, som inför världsoinionen för långliga tider framåt komprometterat rösträttens egen idé, en rörelse, som där borta i moderlandet i öster avskaffat parlamentet och som gjort deltagandet i det offentliga livet till ett privilegium för de få med uteslutande av de många? Det finnes en arvedel från den franska revolutionens dagar, som vi måste slå vakt om, och det är de elementära rättigheterna, som konstituera vanlig medborgarfrihet, yttranderätten, pressfriheten och förenings-

rätten. Men, herrar kommunister, vore det icke skäl att först se till att man får dessa elementära rättigheter därborta i det land, där man gjort det lilla fåtalet till de bestämmande genom att avskaffa parlamentet, genom att avskaffa den allmänna och lika rösträtten? När man ser därborta, hurusom ett val, som går regeringen emot, *kasseras*, när man ser, hur det är förbjudet för andra partier än det kommunistiska att driva någon agitation, när man ser, huru de socialrevolutionära kastas i fängelse och dömas för att de vilja föra en annan politik, dessa socialrevolutionärer, som inför revolutionstribunalet försvarat människans och medborgarens grundläggande rättigheter med ett hjältemod som leder tanken till Frankrikes girondister, då, mina herrar, får jag för min del säga rent ut, att det bjuder mig emot att räkna ens ett finger åt en okynnesmotion sådan som den föreliggande. Det har sagts i denna kammare, att om så självaste den säger något som är sant, så måste man instämma. Vad nu denna motion beträffar, så måste jag gå med så långt, som den pekar på att de nuvarande rösträttsbestämmelserna böra ändras. Men sannerligen jag har lust att gå med i ett sällskap, som vänder sig emot den allmänna rösträtten och i den allmänna opinionen undergräver respekten för vad vi betrakta som det oundgängliga villkoret i fråga om ett modernt samhälles liv, respekten för press- och yttrandefriheten, respekten för medborgarrätt över huvud.

Jag ber att få erinra kammaren om, hur det för närvarande ser ut i detta fall i Ryssland. Jag har här i min hand en redogörelse för den ryska regeringens olika dekret, och däribland finnes ett, som rör biblioteksverksamheten. Den ryska regeringen har utfärdat en författning, i vilken påbjudes, att sådan litteratur i biblioteken, som icke är kommunistisk, skall avlägsnas. Men i en annan punkt i samma dekret säges det, att sådan litteratur av kommunister, som representerar ståndpunkter, vilka kommunisterna förut intagit, men icke längre stå kvar vid, också måste avlägsnas.

Mina herrar, när man ser sådant, förstår man icke hur det är möjligt att med bibehållet anseende icke blott vara med om en dylik rörelse och försvara den, och söka få in den här i vårt land utan samtidigt stå och deklarerat för vidgad medborgarrätt. Ja, förvisso skola vi slå vakt om medborgarrätten, men aldrig — det erkännandet vill jag giva den gamla högern — aldrig har denna höger lagt så cyniska och krassa synpunkter på frågan om medborgarrätten, att den *helt och hållet* underkänt denna rätt såsom sådan. Men det ha herrarna av den kommunistiska skolan gjort; de ha helt enkelt slagit rekord, när det gäller att nedgöra rösträttens egen idé. Det är ju så, att motsatta naturer ofta finna varandra, och det är också sant, att ett charmant samarbete bör kunna etableras mellan herr Kilbom å ena sidan och å andra sidan de bourboner inom den gamla högern, som ingenting lärt och ingenting glömt, men som drömma om att vid andra konjunkturen kunna införa det gamla fåtalsväldet. Vi andra däremot, vi som stå på demokratiens grundval, vi förstå vad det gäller, vi känna igen sillen, även om den kommer i kapp-

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.

(Forts.)

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

rock. Och likaväl som vi bekämpa högerens tendenser att återigen införa något politiskt fåtalsvälde, likaväl skola vi bekämpa herrar kommunisters tendenser att vilja införa ett liknande fåtalsvälde. Det icke möjligt att på annan grund än den allmänna medborgarrättens bygga upp ett modernt samhälle, men den grunden ha herrarna angripit och anfrätt. Herrarna företråda en ståndpunkt, som i själva verket riktar spetsen mot något av det oundgängligaste, av det, varpå all modern kulturutveckling bygger, och därför måste det göras rent hus med dylika tendenser.

Vad är det för tal av herr Spångberg, när han säger, att det var en *liten* vinst, som hemfördes för den allmänna och lika rösträtten, då denna på ett nära nog revolutionerande sätt infördes hösten 1918? Är det en liten vinst, att 54 % av vårt lands befolkning — kanske det högsta procenttal, som någon nation kan uppvisa — numera äger rösträtt? Det är ett faktum, att här har införts en rösträttsreform, så djupgående och så omfattande, att även vi socialdemokrater här i denna kammare mer än en gång medgivit, att vi icke hunnit riktigt smälta densamma. Varför skall man då stå och smäda det egna landet, som äntligen fått sin demokrati, trots motståndet från en förstockad höger, och varför skall man kalla detta för en liten vinst? Hade det varit en större vinst, om vi hade fått de förhållanden, som råda därborta i landet i öster, där man avskaffat rösträtten, men infört tyranniet och förbehållit ett litet fåtal att bestämma hur landet skall styras? Nej, i västerländsk kulturvärld finnes icke utrymme för en sådan åskådning. Vi måste kämpa till sista blodsdroppen mot tendenserna att vilja beröva medborgarna deras oförytterliga rätt att vara medborgare i ett samhälle.

Man kan naturligtvis tvista om, var åldersgränsen för en sådan medborgarrätt bör dragas, och det är riktigt, att det icke är någon allmän *principfråga*, var gränsen bör gå, utan en *lämplighetsfråga*. Om åldersgränsen skall sättas vid 21 eller 23 år eller vid något annat tal är alltså för mig icke någon principfråga utan en lämplighetsfråga. Utgångspunkten bör vara, som man här mycket riktigt sagt, den ålder, då en viss grad av allmänintresse och mognad, av insikter och omdömesgillhet hunnit förvärfvas. Det är detta man måste lägga till grund. Vi ha en genomförd demokrati. Det finnes åtskilliga klart demokratiska länder med högre åldersgräns än vi ha för våra andrakammarval, och andra länder med en lägre gräns, men det spelar icke så stor roll. Det viktigaste är icke denna lilla ändring ned till 21 år, en ändring för vilken måhända starka skäl kunna tala, utan den stora, rent praktiska frågan är att få en utjämning i fråga om åldersgränsen för andrakammarvalen som landstingsmannavalen därhän, att man avskaffar 27-årsgränsen och gör 23-årsgränsen till den genomgående och gemensamma. Härigenom skulle man också göra en stor tjänst åt våra valförrättare, som nu måste laborera med två sorters röstlängder vid dessa elektors- och stadsfullmäktigeval, som vi haft de senaste dagarna här i Stock-

holm. Jag tycker att på den punkten borde det kunna skapas en viss enighet.

Nu har konstitutionsutskottets majoritet sagt, att det är nödvändigt att bibehålla 27-årsgränsen för att markera artskillnaden mellan första och andra kammaren. Så förhåller det sig dock icke enligt min uppfattning. Det är icke genom dessa olika åldersgränser man får fram det som skall karakterisera artskillnaden mellan kamrarna. Äro vi angelägna om att upprätthålla denna artskillnad — och jag för min del är det, ty skall det vara tvåkammerssystem, så skall det också vara två kamrar och icke bara två församlingar, av vilka den ena är en kopia av den andra — ja, så må vi vidta erforderliga åtgärder härför, men det ligger enligt min uppfattning en stor villfarelse i ett sådant betraktelsesätt, som säger, att denna artskillnad få vi genom en olika gradering av rösträttsåldern vid landstingsmannavalen och vid andrakammarvalen. Skola vi ha kvar en artskillnad och vidmakthålla denna, så är det i första hand *valsättet* (det indirekta) och i andra hand *valbarhetsåldern*, som äga avgörande betydelse. Allt annat är utanverk och ingenting att hålla på.

Jag anser för min del, herr talman, att kammaren gjorde klokt i att med anledning av dessa motioner icke gå på rent avslag, utan söka få till stånd den utjämning av åldersgränserna, som jag förut talat om, och göra 23-årsåldern till en gemensam gräns för rösträttens förvärvande. Där har man en praktisk plattform. Det finnes intet skäl, varför jag skall vara äldre och mera försigkommen, när jag röstar på landstingsmän än när jag röstar på riksdagsmän. För vanligt sunt bondförstånd är det tvärtom viktigare att rösta på riksdagsmän än på landstingsmän, och man kan därför icke förstå, varför vi ha 27-årsåldern för landstingsmannavalen, men 23-årsgränsen vid riksdagsmannaval.

På de skäl jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna, vid konstitutionsutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Kilbom: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag nyss hörde herr Vennerström underkänna hela motiveringen i vår arma motion och exekvera en dom över densamma åtföljd av ett, som han uttryckte sig, litet »stickprov» på ovederhäftigheten, kunde jag icke underlåta att verkligen lyssna efter vad det var för ett stickprov han då kom med. Det befanns då, att han riktade sig emot att i motionen göres gällande, att »den framskridna delen av proletariatet» har kämpat i skilda länder, bland annat i Amerika, för rusdrycksförbudet.

Nu har jag naturligtvis ingen som helst förhoppning att kunna övertyga herr Vennerström och ännu mindre herr Engberg, att denna motivering måhända också innehåller något gott. Ty det är alldeles självklart, att i den nya ställning herr Vennerström nu intar och bland de nya politiska åligganden han nu har att fullgöra, också

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

ingår, skulle jag tro, att så långt hans förmåga sträcker sig, slå ihjäl vad som kommer från kommunisthåll. Som bevis för det oriktiga i påståendet, att den framskridna delen av »det s. k. proletariatet» — jag tycker att det uttrycket är ett gott betyg för vad sorts socialism herr Vennerström representerar — skulle arbetat för rusdrycksförbud, åberopade han förhållandena i Amerika och erinrade om att Amerikas främsta fackliga arbetarorganisation, American Federation of Labour, var motståndare till rusdrycksförbudet. Jag antar, att herr Vennerström mycket väl vet, att detta icke var något skäl, ty var och en, som något sysslat med fackföreningsrörelse — det har Vennerström aldrig gjort — har reda på, att American Federation of Labour så långt ifrån representerar den framskridna delen av det amerikanska proletariatet, att den snarare representerar motsatsen. Denna arbetarorganisation representerar i själva verket den mest utpräglade och typiska aristokratien inom arbetarvärlden i Amerika.

Det är klart, att när man icke har andra argument att komma med så kan resultatet icke bli annat än vad det i detta fall har blivit. Man vill gärna komma åt motiveringen i motionen och tvingas för den skull att använda sig av argument, som icke äro hållbara. Varför tog icke herr Vennerström sitt exempel från förhållandena i Finland? Vilken del av de olika klasserna där har kämpat mest för rusdrycksförbudet? Varför nämnde icke herr Vennerström förhållandena i Ryssland? Vilken del av folkklasserna där har kämpat för rusdrycksförbudet? Jo det har det ryska kommunistiska partiet. Av skäl, som herr Vennerström känner lika bra som jag, har man där nödgats gå därhän, att man inom vissa gränser och *tillfälligt* släppt loss en vinförsäljning, men — och det måste till och med herr Vennerström erkänna — samtidigt har man skärpt kravet på det egna partiets medlemmar och dessas ställning till rusdrycksbruket. Varför tog icke herr Vennerström exempel från Tyskland, där det kommunistiska partiet på flera konferenser och möten uttalat, att det borde vara en ovillkorlig plikt för det kommunistiska partiets medlemmar att med gott exempel gå före de andra arbetarna i fråga om bruket av spritdrycker. Jag måste säga, att herr Vennerström inte något annat exempel än de han i detta stycke anfört på ovederhäftigheten i motionens motivering, så kan jag inte finna annat än att hans argumentering faller till marken.

Han säger vidare, att »vi socialister» måste underkänna motionen därför att den underkänner den demokrati, som vilar på den allmänna rösträttens grund. Är det då icke ett faktum, att denna allmänna rösträtt icke uttrycker någon verklig demokrati? Herr Vennerström gav oss rätt däri då han i slutet av sitt anförande gjorde ett angrepp på arbetarna för att de icke röstade och framhöll det procentuellt ringa deltagandet i valen; detta kan jag för min del också gå med på, det är beklagligt — men därmed har han ju erkänt att valen icke på minsta sätt äro uttryck för någon demokrati, d. v. s. för vad *majoriteten av folket tänker*.

Men för övrigt, herr Vennerström, är det underligt, att arbe-

tarklassen icke är så villig att springa till valurnorna år efter år, när den ser hur det parti, som herr Vennerström med snabba ben skyndat sig över till, uppträder i arbetarnas livsfrågor, när den ser, huru det socialdemokratiska partiet uppträtt i arbetslöshetsfrågan, i frågan om bankväsendet och i fråga om rösträtten o. s. v. Vilka var det som gingo på det berömda ackordet med herr Trygger, med högern, för utsträckande av valperioderna från tre till fyra år och för höjande av åldersgränsen vid landstingsmannaval till 27 år? Känna socialdemokraterna den saken? Begära herrarna verkligen, att arbetarna, när de undan för undan kunna konstatera dylika gärningar, ändå skola gå till val? Kan ni icke åtminstone för ett ögonblick förstå, huru arbetarklassen under sådana förhållanden börjar betrakta parlamentarismen? Också var det en gammal arbetare, som sade till mig, då det gällde stadsfullmäktigevalet nyss i Vasastaden: »I trettio år har jag röstat med socialdemokraterna, men nu är det slut med den saken.»

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Herr Vennerström talar om »den allmänna rösträttens rätt». Jag vet icke vad det skall vara för någonting annat än tomma ord, ty som bekant finnes det ingen den allmänna rösträttens rätt. För en socialist, herr Vennerström, är rösträtten till sina praktiska verkningar, liksom mycket annat, ingenting annat än en avspeglning av de ekonomiska motsatserna, en avspeglning av klassintressena. Det trodde man ändå, att en socialist kunde stryka under.

Herr Vennerström gjorde gällande, att det var oriktigt då vi kommunister framhållit, att om 21-åringar skulle få rösträtt, detta skulle innebära en så kraftig framstöt mot kapitalismen, att den slutligen skulle få sitt banesår. Men senare förklarade herr Vennerström, att om arbetarna begagnade den rösträtt de nu ha, så skulle detta betyda, att kapitalismen komme att avskrivas. Ja, men är det så, att en rösträtt, som stannar vid 27 och 23 år, har så stort värde för arbetarklassen, att den innebär ett grundskott för kapitalismen, så förstår ju var och en, att detta i än större utsträckning måste vara fallet, om arbetarna få rösträtt redan vid 21 år. Ty det är icke okänt, att det är de yngre åldersgrupperna, som intaga den mest avancerade politiska ståndpunkten. Med understrykande av det beklagliga men dock förklarliga i att arbetarna icke i större utsträckning använda sig av sin rösträtt, vill jag uttala min förvåning över att herr Vennerström, en socialist(?), kan resonera på det sättet.

Till herr Jansson i Edsbäcken skall jag be att få rikta en liten replik. Han hade icke funnit, att det fanns något behov av en lägre valrättsålder; i varje fall hade icke det behovet gjort sig gällande. Jag vill då säga det, att följer herr Jansson i Edsbäcken lika illa med den allmänna utvecklingen, som han tycks göra i detta fall, så är det för hans vidkommande att beklaga. Det är eljest icke så länge sedan, som det socialdemokratiska ungdomsförbundet framställde kravet på rösträtt vid 21 års ålder, och detta ungdomsförbund torde väl delvis vara ett uttryck för regeringspartiet.

Men i övrigt ha vi i vår motion intagit en statistik, som herr Jansson i Edsbäcken tydligen icke har läst och som visar, att befolkning-

Ang. sänkning av åldersgränserna för politisk och kommunal rösträtt.
(Forts.)

gen i ålder 21—27 år fördelar sig sålunda: 21 till 22 år 100,736, 22 till 23 år 99,640, 23 till 24 år 95,139, 24 till 25 år 93,347, 25 till 26 år 89,492, 26 till 27 år 90,321.

Jag trodde nu att liberalismen kämpade för saker och ting på grund av dessa sakers inneboende rättvisa och icke på grund av att någon krävde dem. Att döma av herr Janssons anförande synes så icke vara fallet. Förhållandena må vara huru orättvisa som helst — så länge ingen hos liberalerna krävt orättvisornas avskaffande få de för liberalerna gärna stå kvar. För övrigt vill jag säga, att om någon granskade historien om röststriderna i vårt land — åtminstone icke sedan 1906, herr Jansson i Edsbäcken — skulle denne icke värdesätta det liberala partiets insatser så förfärligt högt som herr Jansson i Edsbäcken gjort. Jag skulle vilja påstå, att dessa insatser sedan 1906, sedda mot bakgrunden av de liberala insatserna på folkrikssdagarnas tid under David Bergströms ledning, tvärtom äro av den natur, att man minst av allt från liberalt håll borde tala om desamma. Ty om man ser vad som från liberalt håll utträttats de sista åren mot bakgrunden av vad som tidigare utförts, så får man endast ett resultat i denna som i andra punkter, nämligen att liberalerna svikit vad som en gång ansågs vara en av deras huvudpunkter.

Till sist skall jag be att få ägna herr Engberg ett par minuter — jag antar att det räcker därmed. Herr Engbergs iklädande av den sorgliga riddarens rustning, då han yttrar sig om Ryssland och för övrigt om alla andra frågor, börjar bli tvärligen obligat. Herr Engberg meddelade, att då han läste motionen första gången, var hans första tanke att gå med på avslag, men så segrade tydligen hans bättre jag, och då skulle man trott att han gått med på sina partikamraters yrkande. Men det gjorde han icke. Så långt sträckte sig icke hans bättre jag. Han vill intaga en ståndpunkt, som kanske kunde bli en förmedlande länk mellan vissa politiska åsikter och riktingar. Herr Engberg talade också om att kämpa till sista blodsdroppen för sina åsikter. Jag känner herr Engberg som en stor skämtare och kan därför icke taga detta Bragelöfte så allvarligt som han själv gjorde. Om jag icke minnes orätt, har herr Engberg avgivit Bragelöften förut och glömt dem eller lämnat dem åt framtiden eller kanske icke hunnit att infria dem, därför att utvecklingen icke motsvarat hans uppfattning.

Jag kan icke underlåta att stämpla hans anförande som rent hyckleri, ty herr Engberg är för kunnig om förhållandena för att det skulle kunna vara något annat. Han talade om kommunismens kamp i Ryssland mot de »arma socialrevolutionärerna» och sade, att »vi socialdemokrater» alltid hållit på det fria ordet och alltid hållit på den allmänna rösträtten. Förlåt, herr Engberg, jag skulle då vilja fråga: har herr Engberg glömt Noske, har han glömt den statistik, som för någon tid sedan publicerades om den framfart, som hans partikamrater i det tyska riket tillåtit sig icke enbart mot komministern utan också mot många andra? Jag skall här icke klandra socialdemokratien för detta, annat än i den mån herrarna stiga upp

och slå sig för sina bröst och säga: vi äro de verkligt rena, ni andra äro bara fariseer. Ty jag ser dessa åtgärder i Tyskland och annorstädes såsom händelser i en tillspetsad klasskamp, framsprungen tack vare den kapitalistiska produktionsordningen, som också socialdemokratien i dessa sina politiska metoder mot motståndare är en produkt av. Finnes det emellertid icke flera namn än Noske? Huru var det i Estland? Var det icke socialdemokrater, som häktade flera hundra estländska fackföreningsmän, skickade dem över till Ryssland och på gränsen sköt dem? Det är bevisat att så var. Vilka var det männe som i Letland iscensatte förföljelsen mot fackföreningsfolket, därför att fackföreningarna särskilt i Riga anslöto sig till den vänstra riktningen av fackföreningsrörelsen? Jo, det var socialdemokrater, som utförde den attacken och som följaktligen också få draga ansvaret för detta.

Herr Engberg, som torde intressera sig för dessa saker, skulle icke komma med sådana påståenden, ty det förefaller mig som om minst socialdemokraterna verkligen icke kunna komma någon vart med den sortens agitationsmetoder. Jag är för övrigt övertygad, att om herr Engberg avger tusen Bragelöften vis å vis Ryssland och kommunismen, det icke betyder något, icke ens om hela det socialdemokratiska partiet ansluter sig till herr Engberg. Det tycks emellertid vara rätt skrämt med denna anslutning numera — av vad anledning skall jag icke yttra mig om, ty det tillkommer herrarna själva att göra upp sina mellanhavanden — men jag har icke kunnat underlåta att här framhålla det. Och hur mycket herr Engberg här uppträder som den borgerliga ordningens, den stora moralens väktare, sitter dock sovjetregeringen, lever den kommunistiska rörelsen. Om en 10 år eller senare, då historien om våra dagars klasstrider kommer att skrivas, torde den ryska revolutionen framstå i ett annat ljus än den lärde herr Engberg söker ge den. Glöm icke, herr Engberg, att det var icke så många årtionden sedan man från håll, som vi gemensamt bekämpa, sökte framställa den franska revolutionen på ett sätt, som icke var med sanningen överensstämmande, t. ex. beträffande kommunistupproret i Paris. I den dag som är, veta vi, tack vare opartiska forskningar, att därmed förhåller sig något annorlunda än vi hittills fått höra. Och vilken trafik har icke bedrivits med frihetstidens partiförhållanden? De hava också oriktigt stämplats hittills, herr Engberg. Den dag som är skriver man doktorsavhandlingar för att visa att här förut rätt lögn och icke sanning. Var säker, herr Engberg, att det blir samma förhållande med den ryska revolutionen.

Till sist kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten på att enligt herr Engbergs uppfattning har högern aldrig underkänt den allmänna rösträtten. Jag tycker mig annars komma ihåg, att man ständigt under debatterna — och jag hoppas, att herr Engberg vill bekräfta detta — undan för undan från socialdemokratiskt håll beskyllt högern för att underkänna den allmänna rösträtten, om icke i ord så dock i handling, och för att den genom sin press, sin ämbetsmannakår och genom att den haft hela samhällsapparaten i sin hand

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.

skaffat sig makt att under många år undanhålla arbetareklassen den allmänna rösträtten.

Så frågar herr Engberg slutligen: är det en *liten* vinst för vårt folk, att 54 procent av detsamma fått rösträtt, ett förhållande som visar, att vi i detta avseende äro långt mera framskridna än övriga länder? Förlåt mig, herr Engberg! Låt mig kasta om frågan! Är det icke en glänsande vinst av den allmänna rösträtten, att dag som är ha under två års tid flera 10,000-tals arbetare vandrat landsvägarna runt riket utan mat och husrum, överhuvud taget utan någon möjlighet att existera som människor. Jag tror, att arbetareklassen över allt i Sverige måste säga sig: om vi ha rösträtt, så är det gott och väl, men vi sakna och begära ändå tillräckliga materiella livsbetingelser. Vi ha delvis rösträtt, herr Engberg och herr Vennerström, men Sveriges arbetare svälta, som de icke gjort under årtionden. Detta är svaret på herrarnas fråga.

(Forts.)

Herr **Sävström**: Herr talman! Den kritik som herrar Engberg och Vennerström riktat mot kommunisternas motion beträffande motiveringen vill jag till alla delar instämma uti, och jag tror, att alla kammarens ledamöter, som läst den långa motionen skola giva mig rätt i detta. Nu har emellertid herr Engberg framställt ett formligt yrkande, varigenom han skiljer sig från de övriga socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet. Detta yrkande går ut på att sänka den ålder, som är bestämd för utövande av kommunal rösträtt, från 27 år till 23. Om vi sålunda skulle få en överensstämmelse i valrättsåldern, så vill jag för min del säga, att detta är ett yrkande, som kan vara tilltalande för litet var av oss, och jag skulle för min del sätta mycket stort värde på om vi kunde få ett sådant yrkande genomfört i riksdagen, så att det kunde bli full överensstämmelse mellan valrättsåldrarna i detta fall. Men som herrarna finna av utskottets utlåtande, finnes det ingen ledamot där för det frisinnade partiet, som har biträtt herr Engbergs yrkande. Vi ha ju hört herr Jansson i Edsbäcken, som försvarat utskottets utlåtande, förklara, att det liberala partiet icke för närvarande kan vara med om att ändra valrättsåldern, utan att detta eventuellt först skulle kunna ske i samband med en lösning av förstakammarproblemet. Under sådana förhållanden tycker jag, att det icke tjänar någonting till att mana till samling kring det av herr Engberg framförda yrkandet, utan jag anser, herr talman, att i den situation, som råder, det är rådligast att yrka bifall till yrkandet, att rösträttsåldern måtte sänkas till 21 år.

Jag ber alltså att få yrka bifall till den av herr Thulin m. fl. framställda reservationen.

Herr **Vennerström**: Herr talman! Jag skall endast be att få rikta en liten replik till herr Kilbom med anledning av hans yttrande. Herr Kilbom ansåg det höra till mitt åliggande att slå ihjäl kommunister. Därtill vill jag svara, att jag tar icke mot order från

Moskva eller andra. Det har jag visat förut, och jag hoppas, att icke heller herr Kilbom tar emot sådana. Men om jag söker att slå ihjäl kommunister så gör jag det med största möjliga glädje och i full frihet och skall göra det i fortsättningen så långt jag orkar och kan göra det.

Vidare vill jag tacka herr Kilbom för hans varma intresse för nykterhetsfrågan och för förbudskravets lösning. Det var mig vederligen första gången som jag hört herr Kilbom uppträde som nykterhets- och förbudssagitor, och jag inregistrerar det med synnerligen stor glädje. Herr Kilbom sade, att herr Engberg var en stor skämtare. Jag känner herr Kilbom som en lika stor skämtare. Jag förmodar, att detta var ett av herr Kilboms skämtsamma ögonblick.

Sedan skall jag be att få säga några ord till herr Kilbom med anledning av hans försök till gendrivande av mina uppgifter om de s. k. sakskälen, som de ärade motionärerna framfört i denna motion. Han förbigick, att jag om proletariatet på Island yttrade, att något sådant finnes icke till. Han bad mig vara vänlig gå till Ryssland för att där hämta vittnesbörd för att proletariatets framskridna förtrupp skulle ha infört förbud. Ja, mig vederligen tillkom det ryska förbudet en gång i världen genom en akt av tsar Nikolaus. Det var han, som införde rusdrycksförbudet första gången, och det var mig obekant, att herr Kilbom räknade tsar Nikolaus till den framskjutna förtruppen av det ryska proletariatet.

Vidare vill jag säga, att när herr Kilbom berömmar sig av kommunisternas strid för förbudet, så tyckas kommunisterna själva ha olika uppfattningar på denna punkt. Det finnes en framskjuten förtrupp av proletariatet i första kammaren, nämligen herr Vinberg, som den 7/8 1922 i en intervju efter återkomsten från Ryssland lämnade en del uppgifter om förbudet. Han tillfrågades angående lössläppandet av spriten och huru det förhölle sig med den saken. Den framskjutna förtruppen av proletariatet i första kammaren yttrade då att såväl tillverkning som försäljning var tillåten i fråga om spritvaror, vilkas alkoholhalt icke översteg 20 procent.

Jag ber ännu en gång få hänvisa herr Kilbom till att det finnes mycket delade meningar om förbudsparadiset på andra sidan.

Vidare ber jag att få hänvisa herr Kilbom till en nyligen utkommen bok, som för några dagar sedan fick en mycket varm rekommendation av en av spetsarna för den framskjutna förtruppen av proletariatet i andra kammaren, herr Herou. Jag syftar på den av herr Brusewitz skrivna boken om de ryska förhållandena, vari han meddelar sina iakttagelser och rapporter, att det är si och så med förbudet. Man såväl super som köper sprit i långa banor. Det vill säga, det förhåller sig annorlunda än vad herr Kilbom anser vara fallet.

Sedan talade herr Kilbom om mina snabba ben. Jag tar detta som en komplimang och hoppas få behålla min fysiska spänstighet så länge som möjligt. Men om han tror, att det för mig behöves en särskild snabb fortskaffningsförmåga för att komma över till det

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

socialdemokratiska partiet, så vill jag säga herr Kilbom, att det finnes snabba ben även på andra håll, och jag undrar, om det icke finnes snabba ben under *det* framskridna proletariat i andra kam-maren, som heter Kilbom. Här meddelade herr Kilbom, att hans och partiets åsikt egentligen var, att valrättsåldern skulle vara 20 år men för enighetens skull och för att gå de borgerliga synpunkterna till mötes, hade kommunisterna gått ifrån förslaget om denna 20-års-ålder och varit med om att föreslå den till 21 år. Jag ber alltså att få gratulera herr Kilbom till hans snabba ben, som förflyttat det kommunistiska partiet icke så litet från dess förut intagna ståndpunkt.

Slutligen vill jag till herrar Kilbom och Samuelsson, som an-sågo, att det ingick i mitt åliggande — naturligen på den grund att jag tillhör det socialdemokratiska partiet — att intaga denna ställ-ning, till dem säga, att jag alltid stått på den socialdemokratiska ståndpunkten och att jag fann mig tvungen att bryta med herrarnas parti därför, att jag icke ville godkänna deras principiella uppfatt-ning om diktaturen å ena sidan och den allmänna rösträttens demo-kрати å den andra. Detta är orsaken till att jag står på den stånd-punkt, jag står. Det har jag gjort i alla tider och hoppas kunna göra det även i fortsättningen. Jag måste säga, att det var med en känsla av vämjelse som jag hörde en del av den svenska arbetar-rörelsens talesmän och bland dem herr Kilbom tala varma och be-rörmmande ord om minoritetsdiktaturen, som vilar på bajonetterna. Man kan låta denna diktatur hållas till en tid, men förr eller senare går det med den som det gick under franska revolutionen. Dess bärare gingo från en ringa ställning till att bliva marskalkar och hertigar. De trodde, att de under kejsar Napoleon voro bärare av den franska revolutionens idéer. Det var en vanföreställning, och herrarna skola finna, att när den ryska revolutionens historia kom-mer att skrivas, skall man finna, att ledarna för densamma varit offer för samma vanföreställning.

Sedan vill jag säga min ärade vän på Värmlandsbanken, herr Spångberg, den numera berömde historieskrivaren från Charlotten-berg, att när jag fällde uttrycket »det så kallade proletariatet» så var det icke utan skäl som jag gjorde detta. Herrarna tala om ett klassmedvetet proletariat på sådana ställen, där sådant icke finnes, t. ex. Island. Då tog jag mig friheten säga »det så kallade prole-tariatet». Jag skulle även vilja säga »den så kallade motiveringen». Men framför allt beträffande ett uttryck, som herrarna använda, nämligen »det till klassmedvetande mognade proletariatets centrali-serade förtrupp» har man all anledning att sätta ett ordentligt »så kallade» framför.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har liksom herr Vennerström begärt ordet för att rikta en replik till vår store orator, herr Kilbom, men en mycket mera blygsam och kortfattad replik. Herr Kilbom konstaterade, vad vi alla till vår stora ledsnad ha märkt, att arbetarklassen icke begagnar den allmänna rösträtten i den utsträckning, som vi önska och således,

tyvärr i mycket stor utsträckning, ställer sig ganska likgiltig mot densamma. Men då herr Kilbom sökte en förklaring till detta förhållande uttryckte han sig ungefär så, att, om arbetarna numera icke i önskvärd utsträckning gå fram till valurnorna, beror det på det dåliga sättet på vilket socialdemokraterna värna om deras livsfrågor. Jag skall inte ingå i någon diskussion med herr Kilbom om riktigheten i den satsen. Jag vill endast påpeka, att om det är på det sättet, som herr Kilbom påstår, så ligger det nära till hands att antaga, att arbetarna skulle gå fram till valurnorna och rösta på de utomordentliga företrädare av deras livsfrågor, som exempelvis herr Kilbom et consortes. När emellertid så inte varit fallet — och det kunna vi konstatera — kan det möjligen hava berott därpå, att de kanske ha funnit, att det inte finnes någon rimlig proportion mellan å ena sidan det intresse och den förmåga att värna om deras livsfrågor, som möjligen förefinnes i det kommunistiska partiet, och å andra sidan den kraft, som exempelvis herr Kilbom i det fallet utvecklar, då det ibland är fråga om att såsom H. B. Palmær uttryckte det, blåsa munväder i kammaren.

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

Herr **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att till herr Kilbom få säga några ord, då han inför kammaren ville påbörda mig det yttrandet, att högern icke skulle hava varit motståndare till den allmänna rösträtten. Om herr Kilbom hade behagat höra på litet bättre — jag tror, att öronen böra räcka till — skulle han nog hava hört, att jag sade det, att högern aldrig gått emot *rösträtten såsom sådan*, men väl att kommunisterna gjort det, och det är skillnaden.

Eftersom jag nu har ordet, skall jag be att få säga herr Kilbom också en annan sak. Här står herr Kilbom och prisar kommunisterna och talar om dem såsom ett slags förtrupp eller avantgarde, som äro före alla andra. Nåväl, låt oss då se ut i världen, vad som har åstadkommit. Hur är det i Ungern för närvarande? Jo, där sitter den vita terrorn i högsätet. Den ena ytterligheten framkallar den andra. Ur den proletära diktaturen, ur det kommunistiska äventyret har den vita terrorn stigit fram. Hur är det i Tyskland? Inte minst genom kommunisternas eget uppträdande vann reaktionen kraft därstädes. Hur är det i Frankrike? Jo, där är arbetarrörelsen lamslagen tack vare moskoviternas insatser. Över huvud taget visar det sig på alla linjer, att, när det gäller att få demokratien splittrad och berövad möjligheten att gå framåt, äro nog herrar kommunister först, men inte i övrigt.

Om här visades verkligt intresse för att göra en del reformer i år, varför har man då inte tagit upp motioner som gå ut på avskaffandet av t. ex. censusstrecken för första kammaren? Det kan sanneligen behövas. I stället viftar man här med en sak sådan som denna, för att få agitationsämnen och ingenting annat. Nu vill jag säga herr Sävström, att varför jag icke anser det vara *praktiskt* att nu gå med på rent bifall till denna motion är, såsom jag nyligen framhållit, det förhållandet, att jag anser, att sänkningen av rösträtts-

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

åldern från 23 till 21 år icke är någon fråga för dagen utan den viktigare frågan är utjämningen av rösträttsstrecket från 27 till 23 år. Jag vill här tillägga en annan sak och det är, att man i dylika frågor icke bör driva demonstrationspolitik och efterlikna Cyrano de Bergerac när han kastar sin börs till skådespelaren och till vännen som förebrår honom hans frikostighet, säger: »gesten kära bror!» Vi skola inte bara göra gester i politiken utan av reformprojekten taga upp det, som kan vara praktiskt och framkomligt för ögonblicket, och det är i detta fall att få till stånd en utjämning i de olika åldersbestäm- melser som vålla trassel och besvär vid valförrättningarna, och som för övrigt icke kunna på något sätt motiveras.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! De före- gående talarna i denna debatt hava diskuterat motiveringen till denna motion så mycket, att själva sakfrågan har blivit liksom skjuten åt sidan litet grand. Min uppfattning är nu den, att samhället all- tid är tillräckligt konservativt, att man överhuvudtaget aldrig kan gå för långt i demokratisering av detsamma. Om vi någon gång hava lagt märke till hur det går till, när exempelvis en pojke i 15-års åldern blivit lämnad att övertaga ett hemman, på grund av att hans far läm- nat detta jordiska, hava vi funnit, att den där pojken, som såg ut som en spoling, som ingenting kunde, på kort tid blivit förvandlad till en självständig, kunnig och duglig man. Man har lagt ansvar på honom, och han har visat sig vuxen detta ansvar och skött sig som en hel karl. Så länge vi hålla ungdomen utanför de medborgerliga rät- tigheterna, utanför den allmänna rösträtten, så länge uppträder den- na ungdom omyndig. I det ögonblick, då vi giva ungdomen ansvar, kommer den att på ett helt annat sätt sätta sig in i samhällets ange- lägenheter. Allteftersom samhället på grund av utvecklingen blir mer och mer invecklat, blir det nödvändigt att få fram åldersklas- serna så tidigt som möjligt, för att de vid den tidpunkten, då deras hjärnor inte äro fördärvade, skola kunna slå i sig de tekniska och organisatoriska kunskaper, som behövas. Jag är anhängare av 18- årsstrecket, när det gäller den allmänna rösträtten, och jag vågar påstå, att om ni införde det i dag vid val till första och andra kammaren, så skulle det inte medföra någon våda för samhället. Däremot skulle det medföra den fördelen, att en hel hop med ålders- klasser, som nu inte syssla med samhällsangelägenheter utan med annat, skulle börja deltaga i arbetet i samhället och bliva intresserade medlemmar av detsamma. Det är ingalunda så, att hela denna ung- dom kan anses vara särskilt radikalt betonad. Fastmer torde här kunna tillämpas det gamla ordspråket, som säger, att äpplet faller ej långt från trädet. Ur dessa synpunkter är jag anhängare av en rösträttsålder av 18 år, men ämnar naturligtvis därför inte under- låta att yrka bifall till reservationen, som går ut på att sätta ålders- gränsen till 21 år, då ju ingen möjlighet finnes att få en syl i vädret för min ståndpunkt.

Beträffande kommunisternas motivering till motionen vill jag säga, att när jag läste den, så fick jag det intrycket, att de, när det

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

gällde att klara upp samhällsförhållanden och samhällsföreteelser, hava använt en metod, som är snarlik den, som användes av en präst i en norsk landsförsamling. Prästen hade fått tvenne blad i sin bibel hoplammade och kom att läsa texten sålunda: »Herren lät en sömn falla över mannen. Medan han sov tog han ett av hans revben, gjorde därav en kvinna, som var 120 fot lång, 60 fot djup och 60 fot bred och in- och utvändigt smord med beck.» Jag har aldrig träffat på det här stället någon gång förut, sade prästen, som ej sökte lösningen däri, att bladen voro hoplammade. Men han spekulerade istället ut den tolkningen, att det måste vara en bild av vilken hemskt fruktansvärd skapelse kvinnan är. Det synes mig, som om kommunisterna när de gå att bedöma de missförhållanden som råda i samhället skjuta skulden på, och söka förklaringen i den villfarelse, som den allmänna rösträtten har varit. Jag kan inte se så på samhället. Jag anser att den demokratiska statsformen trots allt är den bästa av statsformer. Även om den ej medför den fullkomliga rättvisan, så är den dock den bästa statsformen, därför att den betyder förtryck av ett *mindre* tal. Förtryck måste det ju alltid bli av någon.

Herr Nilsson i Antnäs: Det har sagts mig, att min länskamrat herr Samuelsson kommit med något påstående att jag icke skulle umgås med småfolket och att jag icke skulle känna till småfolkets krav och tankar i detta fall — jag var kallad till telefon, så jag hörde icke personligen hans yttrande. Jag vill därför säga herr Samuelsson och medlemmarna av denna kammare, att hela min verksamhet rör sig uteslutande bland småfolket, såvida nu landsbygdens befolkning skall få räknas till småfolk i detta fall. Men måhända rör jag mig icke bland sådant småfolk, som bara har fordringar och krav, utan sådana som äro vana och fordra, att rätt och plikt skola följas åt.

Jag vill alltså säga herr Samuelsson, att jag har goda grunder och skäl att vidhålla vad jag tidigare yttrade, att detta småfolk, som jag här talar om, icke har framställt några sådana krav som här framställas från socialdemokratiskt håll.

Herr Bäckström: Herr talman! Denna debatt har pågått länge nog, tycka nog kammarens ledamöter, och jag skulle icke för min del ha förlängt den, om icke från visst håll kraftiga angrepp riktats mot liberalernas ståndpunkt. Dessa angrepp innebära, att liberalerna under de år som sist förflutit skulle ha svikit sina tidigare uttalade åsikter och intagit en ny ståndpunkt i föreliggande spörsmål. Häremot ber jag att på det bestämdaste få protestera, ty från vårt håll har icke tagits något avstånd från vår tidigare ståndpunkt i denna sak.

Att jag befinner mig bland majoriteten i utskottet, har sin förklaring enbart eller huvudsakligen i det som står i utskottets utlåtande, att vi ansett, att det icke nu är lämpligt att göra någon ändring i berörda bestämmelser, vilka tillkommit i enlighet med

Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)

beslut av riksdagen, fattade så nyligen som under åren 1918—1920.

Därtill är jag av den meningen, och erfarenheten ger det vid handen, att den stora reformiver och den hastiga utveckling, som kännetecknat de sista åren inom samhällslivet, de göra också att en allt djupare skolning och större mognad krävas av dem, som skola bära ansvaret för de riktlinjer som vår politik och vår sociala utveckling kommit in på. Och att så är förhållandet, därom torde reservanterna vara fullt ense med utskottet. Herr Engberg har i det fallet alldeles givet även ställt sig på utskottsmajoritetens sida.

Men jag tror att också de sex reservanter, som stå under reservationen nr 2 i detta betänkande, äro ganska svala, när det gäller motionernas innebörd, reellt sett. Men de ha ansett sig kunna gå med på att bifalla yrkandena i motionerna, troligen, som det förefaller mig efter den knapphändiga debatt, som föregick beslutet i utskottet, från den utgångspunkten, att de gärna kunde vara generösa nu, ty andra skulle nog sörja för att förbindelserna icke behövde infrias ännu på länge.

Man har sagt, att 21 års ålder vore kvalificerande till så mycket annat, och varför skulle man då icke giva politisk rösträtt även till den åldersgruppen? Ja, det är sant, att myndighetsåldern är 21 år, och det kan vara lämpligt, då det gäller enskilda intressen, ja, även familjeintressen av mindre invecklad art. Men då det gäller att bedöma och tillvarata intressen, som falla under fullmyndiga statsmedborgares avgörande i vår tid, då tror jag, att denna ålder skulle visa sig mindre lämplig, även om den räcker till för den enskildes och för familjens angelägenheter.

Det är därför, som vi ställt oss avvaktande, och ansett, att när en reform så nyligen genomförts på det här området och det beslut som då genomförts väl bör äga tillämpning någon tid, så kunna vi gärna ännu så länge bida i den här saken. Erfarenheten från de sista årens val ger ju också tydligen vid handen, att icke bara valtrötthet utan rent av valleda göra sig gällande. Det betyg, som herr Vennerström under debatten gav därutinnan åt honom närstående, tror jag är talande nog för utskottets ståndpunkt i förevarande fråga. Och herr Engberg har ju öppet visat, att han icke kan gå med de övriga reservanterna för motionärernas yrkande, och han har också på ett klart, om än försiktigt sätt uttalat sina motiv för denna sin ståndpunkt.

Då det sedan gäller 27-årsgränsen har herr Engberg ansett, att man för likformighetens skulle icke längre bör bibehålla den utan godtaga 23-årsgränsen för rösträtt, även då det gäller val till lands-ting och val av elektorer. Ja, beträffande 27-årsgränsen kan jag i mångt och mycket instämma med vad herr Engberg sagt; den är på sätt och vis godtyckligt dragen. Men herr Engberg vet liksom vi alla, att denna gräns så nyligen dragits och av vilka skäl den kommit att bestämmas så som skett, och det bör därför varken förvåna honom, att vi nu ha denna 27-årsgräns, eller göra honom så redobogen att vara med, då man vill rubba den. Och då herr Eng-

berg i sin reservation påstår, att den åldersgränsen icke sammanhänger med första kammarmålet, så måste jag säga att detta förvänar mig på det högsta. Ty den är dock ett led i förstakammarmålet i dess helhet, och då detta alltså är aktuellt och väl om icke alltför lång tid framåt kommer på dagordningen igen, så bör den lagändring, för vilken herr Engberg här gjort sig till tolk, åtminstone få anstå än så länge. Författningsreformer ha vi de sista åren haft gudi nog av, ja, i sådan omfattning, att de som skola handskas med tillämpningen av författningsfrågor knappast hinna att sätta sig in i alla nyheter.

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Jag anser därför, att utskottet haft fullt fog för sitt yrkande och det förslag, till vilket det kommit, och jag ber således, herr talmän, att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande, såväl vad motiveringen som klämman beträffar.

Herr Kilbom: Jag skall bara tillåta mig ett par repliker; jag förstår att kammaren tycker att denna debatt blivit alltför utdragen. Men jag vill säga en gång för alla, att så länge herr Engberg fortsätter att vid alla möjliga och omöjliga tillfällen draga in Ryssland, så kommer jag att svara, om det så gällde 50 timmars debatt. Alltså: hans eget parti må se till, att han icke i debatterna indrager ovidkommande ting.

Beträffande herr Jonsson i Eskilstuna — han är naturligtvis borta nu, och det kan jag förstå — så vill jag säga, att jag icke har nämnvärd anledning att syssla med hans lilla replik, ty han karakteriserade den själv, då han förklarade att det var en »blygsam replik». Ja, nog var den *blygsam* alltid. Men annars tycker jag icke, att herr Jonsson precis är den man, som skall tala om, hur man skall uppträda här i kammaren. Ty som kammarmarkamraterna mycket väl minnas, så var det herr Jonsson i Eskilstuna, som i fjol uppträdde på sådant sätt, att hans egen partiordförande måste stiga upp och be om ursäkt för honom. Och när man har sådant bakom sig, så undrar jag, om man, utan att vara synnerligen frigjord, kan ha anledning att uppträda som mentor för andra.

Då herr Engberg drog fram Tyskland, så vill jag fråga honom: hur är det i Tyskland? 1918 hade man där en socialdemokratisk regering, bestående också av meningsfränder till vänstersocialisten herr Ivar Vennerström — jag nödgas använda ett uttryck, som tyder på det förflutna, det är icke mitt fel — alltså av oavhängiga vänstersocialister. Men i dag som är ha socialdemokraterna intet att säga till om i tyska regeringen.

Och vad beträffar kommunisternas åtgöranden eller ingripande med avseende å den tyska politiken, så ha dessa till dato mest tagit sig uttryck däri, att kommunisterna burats in i fängelse, icke minst tack vare socialdemokraternas åtgärder. Läste icke herr Engberg, vad hans egen partivän Müller sade på en partikonferens nyligen i Berlin? Där sade han annars i tämligen klara ordalag, att man missagit sig beträffande den allmänna rösträttens effektivitet. Alltså

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
röst rätt.*

(Forts.)

där räckte icke den allmänna rösträtten till, herrar Engberg och Vennerström.

Till sist får jag säga, att jag icke förstod herr Lövgrens berättelse om det 120 alnars fruntimret. Men jag är övertygad om att, om jag hade svårt att fatta den saken, så hade herr Lövgren lika svårt att fatta kommunisternas motion, som här behandlas. Dock, kanske längden på herr Lövgrens ifrågavarande fruntimmer kanske har något med dagens debatt att göra, så till vida, att den symboliserar den ovanliga utsträckning och snabbhet, med vilken åtskilliga herrar utveckla sig i vissa frågor.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner rörande mom. a) och gav därvid till en början propositioner på dels bifall till det förslag, som innefattades i mom. a) utav herr Engbergs vid utlåtandet avgivna reservation, dels ock avslag å berörda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det förslag, som innefattas i mom. a) utav herr Engbergs vid konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 14 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit berörda förslag.

Voteringen utvisade 83 ja, men 101 nej, vadan kammaren avslagit det förslag, som innefattades i mom. a) av herr Engbergs vid utlåtandet fogade reservation.

Vidare gav herr talmannen propositioner på dels bifall till det förslag, som innefattades i mom. a) utav herr Thulins m. fl. vid utlåtandet fogade reservation, dels ock avslag å samma förslag; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag, som innefattas i mom. a) utav herr Thulins m. fl. vid konstitutionsutskottets förevarande utlåtande nr 14 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Omröstningen utföll med 101 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså avslagit det förslag, som innefattades i mom. b) av herr Thulins m. fl. reservation.

*Ang.
sänkning av
ålders-
gränserna för
politisk
och kommunal
rösträtt.
(Forts.)*

Härefter blev på herr talmannens därå givna proposition utskottets hemställan i mom. a), i vad densamma ej besvarats genom kammarens föregående beslut, av kammaren bifallen.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner beträffande mom. b), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det förslag, som innefattades i mom. b) utav herr Engbergs ovanberörda reservation samt 3:o) bifall till det förslag, som innefattades i mom. b) av herr Thulins m. fl. reservation; och biföll kammaren utskottets i mom. b) gjorda hemställan.

§ 14.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförelse eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgodis; och blev utskottets i detta betänkande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 18, i anledning av väckt motion om förhinderande, att vissa av statsfinansiella skäl genomförda tullförhöjningar utnyttjas av inhemska tillverkare.

*Ang.
förhinderande
av vissa tull-
förhöjningars
utnyttjande av
inhemska till-
verkare.*

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 123, hade herr Lövgren hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och därpå grundat förslag till sådan ändring i tulltaxan, att icke de tullförhöjningar å varor under avd. VIII av gällande tulltaxa, som genomförts av statsfinansiella skäl, kunde utnyttjas av inhemska tillverkare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder skulle kunna vidtagas, för att den av 1921 års riksdag beslutade höjningen av tullsatserna vid de till avdelning VIII A i tulltaxan hörande rubrikerna för silkesvaror, i vad dessa rubriker omfattade varor av konstgjort silke, icke skulle medföra andra verkningar än de av riksdagen avsedda, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Wohlin, Jönsson i Boa, Johansson i Kälkebo, Henrikson, Heyman, Jonas Andersson* och

Ang.
förhinderande
av vissa tull-
förhöjningars
utnyttjande av
inhemska till-
verkare.
(Forts.)

Brännström, vilka hemställt om avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Jönsson* i Boa: Herr talman! Då jag reserverat mig mot utskottets hemställan i den föreliggande frågan, har det skett därför, att jag icke kan se något skadligt däruti, att en industri uppstår inom landet för tillverkning av dylika varor, som eljest importeras i färdigarbetat skick, då därigenom tillfälle till arbetsförtjänst beredes, även om syftet med den år 1921 beslutade tullförhöjningen i någon mån förfelas. Då jag dessutom antager, att tull- och traktatkommittén även kommer att beakta frågan, har jag ansett en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet onödig. På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som på motionen.

Herr *Röing*: På de skäl, som bevillningsutskottet i sin motive-ring anfört, anhaller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kam-maren utskottets hemställan.

§ 16.

Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.

Härefter förelåg till avgörande bevillningsutskottets betänkan-de, nr 19, i anledning av väckt motion med förslag att nöjesskatten för föreställningar å de kungl. teatrarna må tillfalla nämnda teat-rars kassor.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hän-visad motion, nr 128, hade herr *Bengtsson* i Norup *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att den nöjesskatt, som enligt gällande lag nu av såväl kungl. operan som kungl. dramatiska teatrarna år-ligen utbetalades till Stockholms stad, måtte tillfalla dessa teat-rars egna kassor för att av dem användas för verksamheten.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av före-varande motion

dels besluta,

att till 1 § i förordningen den 30 maj 1919 (nr 256) om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestill-ställningar skulle, med giltighet från och med den 1 januari 1924, fogas följande tillägg:

»Denna förordning äger icke tillämpning å nöjestillställning, an-ordnad av kungl. teatern eller kungl. dramatiska teatern i Stock-holm å lokal, som för teaterns verksamhet i huvudstaden stadigva-rande begagnas. Om avgift för sådan nöjestillställning är särskilt stadgat.»;

dels ock antaga följande

Förordning om uttagande av särskild avgift vid nöjeställning, anordnad av kungl. teatern eller kungl. dramatiska teatern i Stockholm.

*Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Härigenom förordnas som följer:

För nöjeställning, anordnad av kungl. teatern eller kungl. dramatiska teatern i Stockholm å lokal, som för teaterns verksamhet i huvudstaden stadigvarande begagnas, skall för nedan angivet ändamål uttagas särskild avgift, vilken skall varje år beräknas enligt de grunder, som, jämlikt förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjeställningar, under samma år tillämpas beträffande andra nöjeställningar av motsvarande slag i Stockholms stad.

Influtna avgifter användas för de kungl. teatrarnas verksamhet enligt Kungl. Maj:ts bestämmande.

Kungl. Maj:t utfärdar ock de närmare föreskrifter, som för förordningens tillämpning i övrigt må finnas erforderliga.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1924.

Reservation hade avgivits av herr *Gustaf Nilsson*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Kinmanson: Herr talman! I föreliggande utlåtande från bevillningsutskottet hemställes, att nöjesskatten för de kungl. teatrarna, vilken hittills utgått till Stockholms kommun, nu skall få disponeras av de kungl. teatrarna själva.

Jag må säga, att när jag blev underkunnig om dels motionen och dels det slut, vartill utskottet kommit, började verkligen mitt stockholmska kommunala hjärta att klappa något hastigare än vanligt. Och anledningen var den, att det blev uppfyllt av harm, vågar jag säga, över den illvilja och, jag vågar också påstå, obetänksamhet, som såväl motionärernas förslag som utskottet ådagalägger. Vederbörande ha tydligen inte tänkt på, vad de här ha företagit sig.

Om vi först se på saken ur ren beskattningssynpunkt, må vi erinra oss, att när nöjesskatten på sin tid infördes, var det redan då mycket tal om, huruvida den skulle göras kommunal eller statlig. Man beslöt sig då för att den tills vidare skulle bli kommunal, men under de gångna åren ha försök förekommit att få den statlig. Alla dessa försök ha avvisats med hänvisning till att man borde avvakta hur skatten verkade. Man ville först se något verkligt resultat i detta avseende. Senast vid 1921 års riksdag var denna fråga uppe, men förslaget avvisades då av vederbörande utskott på den grunden, att man icke borde föregripa den av 1920 års riksdag begärda utredningen av den kommunala beskattningen i dess helhet.

Jag har härmed velat påpeka, hurusom det här föreligger ett försök att ordna en viss detalj av en stor fråga, och att detta försök ingriper på ett lagstiftningsområde, som i och för sig är mycket omstritt. Enligt vad jag senare skall påvisa, kommer man att ge-

Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.

(Forts.)

nom detta ingripande förrycka verkningarna av denna lag, sådan den för närvarande är av lagstiftaren menad. Det finns ju meningar, som göra gällande, att lagen bör upphävas, men där äro vi icke ännu den dag som i dag är.

För att nu närmare skärskåda vad själva saken i detta ögonblick gäller, så veta vi, som sagt, att det här rör sig om nöjesskatten till de kungl. teatrarna, vilken nu utgår till Stockholms stad. Motionärerna och utskottet ha tagit ett förvånande enkelt grepp på denna sak. De ha, synes det mig, resonerat som så: här gäller det 170,000 riksdaler, som Stockholms stad får genom statens lagstiftning; teatrarna äro statens egendom och kosta staten pengar; all right: låt oss taga våra penningar tillbaka, vi ändra hux-flux den lag, som vi själva stiftat, och så är det bra med den saken, och ingenting vidare behöver göras. Jag tror inte, att saken är så enkel därvidlag. Det är nämligen att märka, att en sådan reform kommer att ha helt andra verkningar för Stockholms kommun och dess ekonomi liksom för stadens teaterkultur än vad herrarna från landsorten — ty det är ju inga andra som varit med om denna sak i utskottet — tyckas vilja förmena.

Dessutom innebär förslaget — vilket herrarna måhända inte fästa sig vid — en ohöviskhet mot Stockholm så till vida, att Stockholms kommunalrepresentation upprepade gånger uttalat en motsatt uppfattning i denna fråga, varför man borde tagit hänsyn härtill. Jag måste som kännande medborgare i Stockholm, vilken dock är rikets främsta stad, framhålla, att det åtminstone borde ha ifrågasatts att i utredningen omnämna för de personer, som nu strax före middagsrasten skola gå och besluta i en för huvudstaden så viktig fråga, hur saken verkligen legat till i det fallet och huru Stockholms kommun ställt sig till det krav, som här framställts.

I det hänseendet vill jag meddela kammaren, att det år 1919 inkom en framställning från kungl. dramatiska teatern om bidrag från kommunen på det sättet, att staden skulle garantera en beräknad medelrecett vid uppförandet av vissa dramatiska verk. Eventuell brist skulle fyllas av nöjesskattesmedel intill det belopp, vartill dessa medel under spelåret utgått från teatrarna. Denna hemställan avsågs år 1920 av stadsfullmäktige, och i den motivering, som då gavs, framhölls det, att frågan, huruvida Stockholms stad överhuvud taget skulle anses böra lämna bidrag till upprätthållandet av de kungl. teatrarnas verksamhet — detta var ju den egentliga innebörden i förevarande framställning — redan tidigare varit föremål för stadsfullmäktiges behandling. Förhållandet är nämligen, att riksdagen vid tvenne föregående tillfällen, åren 1883 och 1884, vid beslut om anslag av statsmedel för upprätthållande av verksamheten vid de kungl. teatrarna uppställt det villkoret, att Stockholms stad utfäste sig att lämna liknande årsbidrag, nämligen till ett belopp av 50,000 kronor per år. På grund härav gjorda framställningar avsågs dock helt blankt av stadsfullmäktige. Man har sålunda redan på detta stadium sagt ifrån, vilken ställning man vill intaga till denna fråga. Sedan har det återigen inkommit en framställ-

ning från riksdagen — år 1889, i samband med ombyggnad av kungl. operan — att ett årsbidrag skulle beviljas eller ock anslag ges en gång för alla. Denna framställning blev återigen, i vad den avsåg ett årligt anslag, avslagen av stadsfullmäktige. Fullmäktige hade sålunda för andra gången deklarerat, att de icke ansågo sig kunna lämna ett dylikt bidrag. Emellertid beviljade likväl Stockholms stad för nämnda ombyggnad ett anslag på en gång å 600,000 riksdaler. Det duger sålunda inte att säga, att Stockholms stad inte på något sätt bidragit till denna sak eller visat intresse för densamma. Som huvudmotiv för den ställning till denna fråga, som huvudstadens kommunalrepresentation intagit, anfördes det båda gångerna, att ett bifall till framställningarna skulle från kommunens synpunkt medföra synnerligen vittgående konsekvenser. Det är den saken, som är den allra viktigaste i denna fråga, men detta ha tydligtvis varken motionärerna eller utskottet det allra bittersta bekymrat sig om.

Vilka bli då konsekvenserna för Stockholms stad av det här föreliggande förslaget? Ja, konsekvenserna av ekonomisk art komma icke att stanna vid 170,000 kronor, som det här är fråga om, d. v. s. det belopp, som nu utgår för ifrågavarande konstanstalter. Beslutet kommer ovedersägligen att draga med sig framställningar från innehavare av teatrar och nöjesetablissemang om liknande befrielse, som kommunen har svårt att tillbakavisa, därest de kungl. teatrarna skola undgå denna nöjesskatt. Jag bara frågar herrar motionärer och ledamöter av bevillningsutskottet, om de någonsin varit på »Svenska teatern» och på »Kungliga Dramatiska teatern». I så fall veta de, hurusom dessa teatrar repertoar liksom avlöningsvillkoren för dess personal och allt annat dylikt äro ungefär jämbördiga ävensom att de stå på samma höga teaterkulturnivå. Såsom förhållandena emellertid redan nu utvecklat sig, har läget blivit det, att på »Dramatiska teatern», som är statsunderstödd, en biljett exempelvis på parkett kostar 6 kronor 60 öre, inklusive 10 procent nöjesskatt, under det att en sådan biljett på »Svenska teatern» står i kronor 7,50 + 10 procent nöjesskatt, alltså kronor 8,25. Om denna motion nu bifalles av riksdagen, ligger det snubblande nära, att utvecklingen kommer att taga eller åtminstone kan taga den riktningen, att Dramatiska teatern, om den för sina omkostnader får behålla ifrågavarande belopp, kan vara i stånd att gå längre i fråga om nedsättning av sina priser än redan för närvarande är fallet, då som sagt teatern har ett pris av 6,60 kronor för en parkettbiljett i jämförelse med kronor 8,25 inom den privata konkurrerande teaterverksamheten. Det kan tänkas, att man slår av även 60-öringen, så att nettopriset blir 6 kronor! Vilket resultat tro då herrarna, att detta kommer att medföra för den övriga teaterverksamheten i Stockholm? Ni måste förstå, att under sådana förhållanden finns det ingen möjlighet för att den övriga Stockholmska teaterverksamheten, som dock är erkänd och uppburn, kan hållas på det höga plan, som den hittills stått på.

Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)

Herrarna vilje ge en undantagsställning åt kungl. operan. Ja visst få ni det, men ni borde betänka, att ni därmed också sätter vissa övriga stockholmska teaterföretag i en undantagsställning. Herrarna från landsorten veta väl, hurusom teaterförhållandena där numera ha sjunkit ned på ett plan, att det snart är jämförligt med förhållandena den tiden, då man körde omkring med Thespiskärran. Vilja herrarna gå med på samma historia för huvudstadens del? Vilja herrarna socialdemokrater, att personalen icke skall ha tillräcklig ersättning för sitt arbete, att dess löner skola sänkas ned till den låga nivå, varifrån man en gång arbetat sig upp. Ni måste besinna, att »Kungliga Dramatiska teatern» såväl som operan arbetar i en sådan miljö, att ofrånkomliga kulturella följder måste uppkomma av förevarande beslut för Stockholms stad och dess invånare. Herrar landsortsrepresentanter kunna icke vara tillräckligt inne i denna sak. Ni fara upp till Stockholm och gå någon gång på Dramaten eller operan och se någonting spelas där, som ni kanske anse vara bra, och jag förstår edra känslor. Men ni ha sannerligen icke därigenom satt er in i de teaterförhållanden, som här finnas.

Så är det också en annan möjlighet till konsekvenser att taga hänsyn till. Om det ställer sig så, att tack vare kungl. teatrarnas undantagsställning den andra teaterverksamheten skulle komma på väg att gå under, blir det absolut ofrånkomligt, att kommunen senare måste taga ståndpunkt till denna fråga. De olika teaterföretagen skola säga, att de skulle kunna fortfara att existera, om *även de* sluppe nöjesskatten. Ja, då äro vi framme vid den tidpunkt, då man har tvingat Stockholms kommun — *tvingat* den, säger jag — att skänka efter nöjesskatten till förmån för de enskilda teatrarna, och då komma inte de ekonomiska konsekvenserna för Stockholm att begränsa sig till 170,000 kronor, utan skola gälla vida, vida högre belopp.

Och så frågar jag till syvende och sist: är det smakligt för er, mina herrar, som vilja genomdriva detta förslag, att vara med om, att när staten har infört en lag lika för alla kommuner, med en viss rätt att under denna lags giltighetsperiod förfara på visst sätt, den skall för en viss stads och just för huvudstadens del komma och säga: nej, nu bryta vi av alltihop, så att faktiskt hela lagstiftningen blir illusorisk. Jag frågar inte om det är riktigt — det *vet* jag att det inte är — men jag frågar, om det är tillbörligt.

Sedan är det ytterligare en liten sak, som jag inte kan underlåta att i detta sammanhang beröra. Det framhålles speciellt, att det är kungl. operan saken gäller, och det ges en liten snärt i motionen åt några andra sorts teaterföreställningar, som skulle vara mindervärdiga etc. Jag skulle möjligen kunna förstå motionärerna och utskottet, om kungl. operan verkligen i den allmänna opinionens ögon vore väl skött och högt uppbytt och det sålunda *trots detta* varit omöjligt för institutionen att ekonomiskt år efter år gå i hop. Men vad är i stället fallet? Jag kan visserligen inte upphäva mig till domare rörande de angrepp, som från nog så auktoritativa håll gjorts mot operaledningen och dess sätt att sköta sin sak, men man behöver

endast komma ihåg vissa, rent ekonomiska yttringar av operadriften, nämligen dels den redan expedierade Grünwaldaffären, dels även den under uppsegling varande Baueraffären. De summor, som det där gäller, gå sammanlagt lika högt, som vad Stockholms stad skulle skänka operaledningen i nöjesskatt. Är det rim och reson att ådraga huvudstaden sådana konsekvenser; är det rimligt att föreslå någonting dylikt vid det förhållande, att just operaledningen är utsatt för det allra största misstroende från, som jag nyss nämnde, nog så auktoritativt håll?

*Ang.
nøjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Jag skall tills vidare nöja mig med att yrka återremiss. Jag gör endast *detta* yrkande ännu så länge, ty jag ser, att bevillningsutskottets ärade ordförande har begärt ordet och väl är beredd att i grunden nedskjuta min argumentering. Kunnat vi samsas om återremiss och vill alltså utskottets ordförande gå med härpå, skall jag för ögonblicket inskränka mig till *detta* yrkande, men komma vi icke överens på den punkten, återkommer jag med ett annat yrkande.

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Jag hade nöjet för en vecka sedan ha ett meningsutbyte här i kammaren med herr Kinmanson till följe ett bevillningsutskotts betänkande. Han slutade då sitt anförande med att yttra: herr Röing, vi träffas vid Filippi! Jag visste inte då, att det var i dag, som vi skulle ha det mötet vid vilket hans kommunala hjärta skulle svälla av »harm» över den »illvilja» mot Stockholms stad, som han ansåg fått sitt uttryck i det föreliggande betänkandet.

Jag vill då genast meddela herr Kinmanson, att på de skäl, som han nyss framfört, är det mig ej möjligt kunna biträda hans återremissyrkande.

Vad innebär då det förslag, som föreligger i detta utskotts betänkande? Jo, herr Bengtsson i Norup har i sin motion framhållit det märkvärdiga däri, att trots staten beviljar dessa kungl. teatrar dels direkta anslag, dels en del andra ekonomiska förmåner, Stockholms stad tillfölje nöjesskatten likväl uppbär inkomst å de föreställningar, som äga rum på dessa kungl teatrar. Bevillningsutskottet har ansett, att under sådana förhållanden Stockholms stad icke i fortsättningen bör komma i åtnjutande av denna inkomst från dessa teatrar, vilka ha statsunderstöd i en eller annan form.

Jag tillåter mig påpeka, att det aldrig varit bevillningsutskottets avsikt att på något sätt visa någon som helst »ohövlighet» mot Stockholms stadsfullmäktige, vilket herr Kinmanson påstod. Det finns representanter för Stockholms stad även i första kammaren, men så vitt jag har mig bekant, har ingen av Stockholms stads representanter i första kammaren ansett sig annat än ur konstitutionell synpunkt böra göra ett avslagsyrkande i anledning av utskottets hemställan. Jag fick dessutom det intrycket av herr Kinmansons anförande, att han synes endast helt flyktigt ha läst igenom utskottets betänkande, emedan herr Kinmanson i sitt anförande oavbrutet utgick från den uppfattningen, att ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära, att icke någon nöjesskatt i fram-

Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.

(Forts.)

tiden skulle komma att utgå vid de kungl. teatrarna. Men så kommer icke att bli följden av ett bifall till utskottets hemställan. Det är tvärtom meningen, att i fortsättningen samma nöjesskatt skall utgå vid de kungl. teatrarna som vid alla övriga teatrar i huvudstaden. Det är endast avsikten, att de kungl. teatrarna skola få behålla nöjesskatten, så att deras ekonomi därigenom så skall förbättras, att dels representationerna kunna hållas på en sådan nivå, som vi alla önska, och dels att statsmakterna icke skola behöva lämna ökat ekonomiskt understöd åt dessa teatrar.

Herr Kinmanson försökte lägga ut små krokar både hit och dit, bl. a. hos socialdemokraterna, i det han framhöll, vilka betänkliga konsekvenser ett bifall till utskottets hemställan skulle medföra för de stackars artister och för den övriga personal, som är anställd vid dessa teatrar, ty ett bifall medförde, fortsatte herr Kinmanson, att icke någon nöjesskatt skulle utgå vid dessa teatrar. Detta är som sagt ett missförstånd från herr Kinmansons sida och min övertygelse är att ett bifall till bevillningsutskottets hemställan förr kommer att trygga dessa personers ställning än att försvaga densamma.

Jag skall för övrigt ej ingå i närmare bemötande av herr Kinmansons något egendomliga påstående, att vi landsortsrepresentanter ej kunna bedöma denna fråga, emedan vi ej känna till förhållandena vid de kungl. teatrarna, Svenska teatern m. fl. Jag tillåter mig dock förmoda, att då vi riksdagsmän ibland besöka dessa teatrar vi även ha samma förmåga att kunna bedöma denna fråga, som herr Kinmanson och flertalet av Stockholms befolkning. Huvudstaden har dessutom så många indirekta fördelar av dessa kungl. teatrar, som åtnjuta ekonomiska förmåner från statsmakternas sida, att huvudstadens kommunala representation icke kan ha någon orsak att beklaga sig över ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan.

Jag skall på grund av den långt framskridna tiden, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kinmanson: Herr talman! Jag skulle gärna vilja följa herr Röings exempel i en föregående debatt, då han endast med hänvisning till motiveringen i då föreliggande utskottsutlåtande yrkade bifall till utskottets hemställan. Jag kunde nämligen nu motivera mitt avslagsyrkande enbart genom en hänvisning till hans yttrande nyss.

Jag kan dock icke underlåta att i någon mån bemöta honom. Han försökte föra kammaren bakom ljuset, då han gjorde gällande, att de kungl. teatrarna icke skulle undgå nöjesskatten. Det är ju ett försök att trolla med ord, som är alldeles upprörande; ty det totala biljettpriset består utav den ordinarie biljettkostnaden plus nöjesskatten, men om man minskar på biljettkostnaden med ett belopp lika med nöjesskatten och sedan lägger till nöjesskatten och därefter kallar detta för ett bibehållande av nöjesskatten, så är detta uppenbart oriktigt. Det gäller ju här en jämförelse med prisen på de övriga teatrarna, men det aktade sig herr Röing noga att tala om. Här är

icke fråga om huruvida man skall kalla detta nöjesskatt eller icke, utan här är fråga om det resulterande totala biljettpriset i förhållande till de övriga teatrarnas biljettpris, vilkas topp betecknas av att nöjesskatten tillagts. Det är där knepet ligger, men det behagade herr Röing av lätt förståeliga skäl icke att gå in på.

Så sade herr Röing, att de landsortsrepresentanter, som någon gång gå på teatern här, äro lika sakkunniga som vi stockholmare. Nej tack, jag godkänner icke den sakkunskap, som man förvärvar genom att *någon gång på en ledig stund* gå på teatern, ty det kan mycket väl vara så, att man händelsevis kommer, då något särskilt gott eller särskilt dåligt program står på repertoaren, och så drar man sina slutsatser av detta.

Jag vågar hävda, att de stockholmare, som under en trettio à fyrtio år regelbundet gått på teatrarna och kontinuerligt följt teaterverksamheten och gjort jämförelser mellan de olika teatrarna, verkligen bättre förstå att bedöma dessa förhållanden, än landsorten i regel kan göra.

Slutligen kom herr Röing fram med det grova artilleriet, som man så ofta för fram här i kammaren mot Stockholms stad. Stockholms stad får gudbevars en massa sådana indirekta förmåner genom de beslut här i riksdagen, som beröra Stockholm.

Jo, jag tackar jag. Nej tvärt om, herr Röing! Jag visste långt innan jag kom till riksdagen, att Stockholms stad var en riksdagens strykpojke i den vägen, men enbart herr Röings påstående bevisar ingenting. Herr Röing underlät också att räkna upp alla dessa indirekta förmåner, som Stockholms stad har av operaverksamheten, därvid icke förglömmas den kommande indirekta förmånen att genom en illojal konkurrens den höga teaterkulturen i Stockholm äventyras.

Jag ber nu att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! Jag får säga, att vad som än är ett utmärkande drag för herr Kinmanson, så blygsamhet är det åtminstone inte.

Här ha vi en teater som åtnjuter statsunderstöd; så tar man upp en skatt, som går till omkring 170,000 kronor per år, och den skänker man åt Stockholms stad — det är väl urbot. Här har Stockholms stad en kommunalskatt av kr. 4,95 per bevillningskrona, under det landsorten får dras med en kommunalskatt av 10, 11 och 12, ja kanske ändå mera per bevillningskrona. Men det är landsortsborna, som resa hit och som ofta i högre grad än stockholmarna själva vilja tro, bilda publiken vid alla dessa teatrar och det är de som på tusen sätt tillföra Stockholms stad inkomster och låta Stockholm ha det så hyggligt och fint på allt sätt.

Till tack för landsbygdens skatt till Stockholms stad svarar Stockholms stad med att höja landsortsbornas avgift för vistelse på sjukhus därstädes till ett pris ända upp till 10 kr. på allmän sal, 15 kr. på halvskilt och 25 kr. på helenskilt rum. Om det vore någon ruter i riksdagen, så skulle den som ett svar på detta

Ang.
nøjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.

(Forts.)

Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)

till nästa år — om jag eventuellt väcker en motion — gå med på att halva nöjesskatten i Stockholm skall gå att lindra sjukhusvistelsen för landsortsborna på sjukhusen i Stockholm. Är det rim och reson att förfara på det sättet från stadens sida? Det står för övrigt inte alls här i betänkandet att man skall minska biljettprisen utan det står, att nöjesskatten alltså skall utgå.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bärg** i Katrineholm: Herr talman! När det nu är så olyckligt, att t. o. m. riksdagen har sina lokaler förlagda i Stockholm, så börjar jag vara rädd att yttra mig, ty om man är från landsorten och tilläventyrs icke heter Kinmanson, så har man väl knappast något att bestyra ens i dessa offentliga salar. — Jag ser, att herr Kinmanson nickar bifall, så jag har väl uppfattat honom rätt förstår jag.

Efter herr Lövgrens yttrande kunde jag gott avstå från att ta till ordet, men jag kan icke hjälpa, att jag vill något understryka just vad herr Lövgren nyss yttrade. Herr Kinmanson gjorde här gällande, att motionären och icke minst utskottet förfarit på ett mycket oanständigt sätt och visat *illvilja* och *obetänksamhet* samt gjort sig skyldiga till en stor *oartighet* mot Stockholms stad.

När vi behandlade dessa ärenden i utskottet, ha vi kallt och lugnt sett på förhållandena, sådana de här av utskottets ordförande tolkats. Det har icke ett ögonblick fallit oss in att tänka, att vi, därför att vi ha nöjet och äran att ha dessa teatrar förlagda i Stockholm och därför att Stockholm representeras av herr Kinmanson i andra kammaren, skulle ha anledning att anlägga en annan än en rent förnuftig syn på dessa ting — det behöver knappast sägas ut, kanske.

Dessutom, när man försöker anlägga den tonen, att man här i riksdagen skulle vilja komma åt Stockholms stad, att den skall vara en strykpojke, så får jag säga, att jag aldrig varit med om att behandla någon fråga, där man intagit en sådan ställning, att man kunnat eller velat behandla Stockholms stad som en strykpojke; och om så skulle ifrågasättas, kommer jag icke heller att framdeles göra det. Men väl har jag ute i landet i mitt arbete i landstinget haft mer än en bekymmersam stund, huru man skulle komma till rätta med Stockholms stad just i de frågor, som herr Lövgren nyss påpekade. Man har fått sammangadda sig från landstingens sida ute i landet för att söka förmå Stockholms stad till en förnuftigare syn på dessa frågor, nämligen hur man skall kunna ordna med sjukhusvistelsen för landsorten i Stockholm, frågor, som äro långt viktigare och värdefullare, enligt mitt förmenande, än frågan om vad biljettprisen på teatrarna här i Stockholm skulle kosta, det vill jag säga rent ut.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! I det yttrande, som herr Kinmanson höll, fick man höra de toner, som man så ofta får höra från herrar stockholmare, att det är endast de, som begripa sig

på saker och ting här i världen; särskilt vad gäller teater, så är det endast stockholmare som ha begrepp om vad som är fint och bra spel. Ty vi från landsbygden, menar man, begripa sannerligen ingenting i jämförelse med stockholmarna. Det är toner, som man ofta får höra här i Stockholm, det må vara snart sagt på vilket område som helst. Så fort det är stockholmare med, begripa de någonting, men vi från landsbygden begripa ingenting, det är bara okunnigt folk.

*Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Men det var icke det jag ville säga, utan vad jag ville säga är, att skötseln av kungl. operan måtte vara något egendomlig. Nu i vintras i början på riksdagen var jag på kungl. operan och såg »Konung för en dag». Spelet var efter min uppfattning, ehuru jag naturligtvis icke har tillräcklig kunskap att bedöma saken, överdådigt, och en hel del av kungl. huset satt i kungl. logen, och det var så kungligt som det kunde bli; men hur såg det ut på parkett och första raden? Det fanns någon enda här och var och i övrigt nästan tomt. Man måste söka sig upp till andra och tredje raderna, där priserna äro något så när skapliga, för att få se folk. Och för en landsortsbo faller det sig för dyrt att gå på operan och betala 8 å 9 kronor biljetten; men vi få i alla fall vara med, när det gäller att uppehålla denna kungl. opera; men om vi råkat komma till Stockholm någon gång och vilja gå på operan, så ha vi kanske icke råd att gå dit. Men när det spelas t. ex. något, som faller stockholmarna i smaken, när det spelas operetter, då sparar man inte; vilket jag nogsamt märkte, när jag nu sist var och såg »Orfeus i underjorden».

Är det bara fråga om att tillfredsställa smaken för herrar stockholmare, och skall nu detta ske med anslag ifrån riksdagen sida, så må jag säga, att vi kunna icke vara med därom, det får sedan i herrans namn gå hur det vill med Stockholms kommunala förvaltning och Stockholms kommunala utskylder.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på herr Kinmansons funderingar.

Herr Kinmanson: Jag begärde åter ordet närmast för att man här kommit in på frågan om sjukhusavgifterna i Stockholm och det yppade sig en viss bitterhet från landsortens sida.

Saken ligger därvid till på det sättet, att de avgifter, som upp- tagas på sjukhusen i Stockholm, äro helt enkelt satta blott och bart efter stadens självkostnadspris. Stockholms stad sköter också sina finanser på ett sådant sätt, att man icke behövt komma med kommunalskatt, som gått till ett belopp av 11 å 12 kronor per bevil- ningskrona, såsom en ärad talare här anförde, vilket för Stockholms vidkommande i närvarande tid skulle kunnat betecknas som kommunal vanvård av ekonomien. För att emellertid väl kunna sköta sina finanser förmodar jag, att Stockholms stad har rättighet att påford- ra, att det icke från en för hela landet, såväl landsbygd som stad, gällande lag skall göras undantag enbart för Stockholm i den rikt- ning att Stockholms stad inte skall komma i samma förmånliga ställ- ning som andra städer beträffande sin kommunalskattepolitik.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Ang.
nöjesskatten
för
föreställningar
å de kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Jag hade verkligen berett mig på att möjligen säga några ord till förmån för motionen, men sedan jag åhört herr Kinmansons trenne obehärskade anföranden, så har jag icke ansett det vara behov av eller mödan värt att gå till försvar av motionen.

Jag ber blott att få tacka herr Kinmanson för den utomordentliga hjälp, han gjort både motionärerna och utskottet. Jag hoppas innerligt att han begär votering, i händelse hans yrkande går honom emot.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 17.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av väckt motion om viss ändring av § 64 i förordningen om försäljning av rusdrycker biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 18.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Eriksson** i Grängesberg, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att förevarande betänkande föredrages punktvis och klämmas endast, i fall någon av kammarens ledamöter så begär.

Denna hemställan bifölls.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35, angående anslag till förhöjning av ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

*Ang.
förhöjning av
ersättning i
anledning av
kroppsskada,
ådragen under
militärtjänst-
göring.*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 35 av elfte huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels medgiva, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som utginge såsom sjukhjälpsersättning eller livränta för tid under budgetåret 1923—1924 eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under nämnda år, finge, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 50 procent utöver det belopp, vartill ersättningen kunde bestämmas enligt grunderna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader för budgetåret 1923—1924 anvisa ett extra förslagsanslag av 90,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lindberg*, med instämmande i motionens syfte av tre utav kammarens övriga ledamöter, väckt motion, nr 11, i vilken hemstälts, att riksdagen måtte dels medgiva, att den ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som utginge såsom sjukhjälpsersättning eller livränta för tid under budgetåret 1923—1924 eller såsom begravningshjälp i anledning av dödsfall, inträffat under nämnda år, finge, därest skadan uppkommit före den 1 januari 1921, höjas med 100 procent utöver det belopp, vartill ersättningen kunde bestämmas enligt grun-

Ang.
förhöjning av
ersättning i
anledning av
kroppsskada,
ådragen under
militärtjänst-
göring.
(Forts.)

derna i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; dels ock för bestridande av härav föranledda kostnader för budgetåret 1923—1924 anvisa ett extra förslagsanslag av 180,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte bifalla den i ämnet väckta motionen.

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar *Karl J. A. Gustafsson, Gustafsson* i Örebro, *Lorichs* och *Strindlund* yrkat, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motion, måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Strindlund: Herr talman! Bankoutskottets utlåtande i år på ifrågavarande punkt skiljer sig ifrån de utlåtanden, som bankoutskottet avgivit under de senaste tre åren, då det haft att taga ställning till samma sak, nämligen i fråga om en förhöjning i anslaget till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, därest skadan uppkommit före 1921 års ingång.

Jag har vid detta utskottsutlåtande antecknat min reservation, därför att jag anser precis samma skäl vara till finnandes i år liksom föregående år för avslag å den motion i berörda syfte, som även i år framburits av herr *Lindberg*. Utskottet har förut icke kunnat tillstyrka bifall till en dylik motion, utan följt Kungl. Maj:ts förslag.

Vi ha i år lika svåra finansiella förhållanden som föregående år, och det har, så vitt jag kan finna, icke inträffat något eller framförts något nytt bärande skäl, som kan motivera, varför bankoutskottet ändrat ståndpunkt från i fjol. Saken gäller i alla fall en summa av 90,000 kronor, som man begärt utöver Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. en fördubbling av vad Kungl. Maj:t på ifrågavarande punkt begärt.

Jag anhåller därför, herr talman, om avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen, som samstämmer med Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Det är sant, som den föregående ärade talaren erinrat om, att denna motion varit föremål för riksdagens behandling under de senaste åren; sant är också, att en mycket svår ekonomisk situation fortfarande råder inom landet. Men är det så, att en sak är rättfärdig, kan man väl se bort från vissa svårigheter, när de dock, såsom i detta fall, äro överkomliga.

Nu tillkommer ett annat faktum, som också måste tas i betraktande, nämligen att, då frågan var före sista gången 1922, gällde det icke mindre än ett anslag på 160,000 kronor. Genom att vederbörande ersättningstagare tillfrisknat, fallit ifrån eller dött ävensom av

andra anledningar har kostnaden undan för undan sänkts, så att det nu gäller ett anslag på endast 90,000 kronor. Behovet har sålunda minskats år ifrån år, och i fjol var ställningen inom kamrarna sådan, att i gemensam votering var det endast tre röster mindre för bifall än för avslag.

Man bör här räkna tillsammans de verkligt talande skäl för bifall till motionen, som ej kunna på något håll bestridas; härtill kan man lägga, att det i år begärda anslaget är betydligt minskat, varjämte tillkommer, att sympatier faktiskt förefinnas inom kamrarna för denna sak.

Vid sådant förhållande har det synts majoriteten inom utskottet, att man bort taga steget fullt ut och bifalla motionen. I första kammaren har också förslaget bifallits med 63 röster mot 43.

På grund av vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 36—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 40 och 41.

Lades till handlingarna.

Punkterna 42—53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herrar Granaths och Olssons i Gävle motion, nr 163, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om reglering av lant- och lådbrevbärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 20.

Slutligen föredrogs ett från första kammaren inkommet protokollsutdrag, nr 259, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner angående nedbringande av kostnaderna för gymnastikinspektionen vid folkskolorna m. m.

*Ang.
förhöjning av
ersättning i
anledning av
kroppsskada.
ådragen under
militärtjänst-
göring.
(Forts.)*

Härvid begärdes ordet av

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Enär kammaren vid föredragningen av kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 fattat ett med det nu delgivna beslutet överensstämmande beslut, hemställer jag att kammaren måtte besluta att delgivningen ej skall föranleda någon kammarens åtgärd.

Denna hemställan bifölls.

§ 21.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag, nämligen:

nr 238, av herr *Röing*;

nr 239, av herr *Bengtsson* i Kullen; och

nr 240 av herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Nämnda motioner bordlades.

§ 22.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för de kemiska och fysiska institutionerna vid Chalmers tekniska institut; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med återbetalning av räntefritt lån för svenska församlingens i London kyrkobyggnad;

bankoutskottets memorial, nr 18, angående kostnader för lön till vissa icke-ordinarie befattningshavare vid riksdagens verk;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 19, i anledning av väckt motion om anslag till fortsatt inventering av odlingsmark m. m.;

nr 20, i anledning av väckt motion om personligt lönetillägg åt preparatorn vid veterinärhögskolan Chr. Roth;

nr 21, i anledning av väckt motion om fraktlindring för hingstägare vid hingstpremiering;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglemente för tjänstemän vid domänverket m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1922 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 24, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående

ende anslag till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen; och

nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till belöningar för rovdjurs dödande; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:tt angående fraktlindring i vissa fall för sten från statens stenlager; och

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:tt angående meddelande av bestämmelser därom att vissa varor skola vid införsel till försäljning vara försedda med tydlig ursprungsbe-teckning eller särskilt importmärke.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

§ 24.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Henrikson</i>	under	2	dagar fr. o. m. den	19	mars	
»	<i>Lithander</i>	»	2	»	»	18	»
»	<i>Öhman</i>	»	13	»	»	23	»
»	<i>Corneliusson</i>	»	6	»	»	18	»
»	<i>Sjölander</i>	»	4	»	»	19	»
»	<i>Hedvall</i>	»	4	»	»	19	» och
»	<i>talmannen</i>	»	den	18	mars.		

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Söndagen den 18 mars.

Kl. 1,30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos var för sig och remitterades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 118, angående ändring i pensioneringen av vissa provinsialläkare med flera; och

nr 129, angående understöd åt läkaren vid Malmö asyl A. Bjerrens änka och barn m. m.

Vid härpå skedd föredragning av propositionen, nr 130, med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. hänvisades förslaget till lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918 till behandling av lagutskott och propositionen i övrigt till konstitutionsutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan följande propositioner; och överlämnades därvid

till statsutskottet propositionen nr 127, angående vissa anslag till sjökarteverket;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 166, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

till särskilda utskottet propositionerna:

nr 158, med förslag till lag angående skyddsskogar;

nr 157, med förslag till lag angående vård av kommunskogar, sockenallmänningsskogar samt vissa stiftelsers, förenings- och sällskaps skogar; och

nr 159, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 21 december 1857 (nr 59 sid. 1) om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet;

till bankoutskottet propositionen, nr 147, angående årligt understöd å allmänna indragningsstaten åt förre navigationsskoleföreståndaren Ivar Adolf Hjalmar Wilhelm Bolins änka Ida Graziella Elisabet Bolin, född Wistrand;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 131, med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 132, med förslag till bestämmelser angående arvode och ersättning åt viss kontrollpersonal m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 133, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa;

nr 134, med förslag till förordning om dels ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobilskatt, dels ock ändrad lydelse av 1 § i förordningen nämnda dag om särskild skatt å automobilgummiringar; och

nr 137, med förslag till kungörelse angående dels ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, dels ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 13 december 1912 angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara.

Vidare föredrogs propositionen, nr 138, angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare; och hänvisades propositionen, såvitt den anginge pensionsväsendet, till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härpå föredrogs och remitterades:

till jordbruksutskottet propositionen, nr 139, angående upplåtelse av rätt till stenbrytning å kronholmen Stora Lyngön i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

till bankoutskottet propositionen, nr 142, med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 143, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 47 § 1 mom. och 48 § 2 mom. i förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva;

till statsutskottet propositionen, nr 167, med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 5 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 168, med förslag till förordning, om vissa ändringar i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 169, angående viss ändring i gällande bestämmelser om mått och vikt.

Slutligen föredrogs propositionen, nr 136, angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag; och begärdes ordet därvid av

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Thorsson**, som yttrade: Herr talman! Med anledning av vad som förekommit under gårdagens debatt och i pressen har jag endast att ge ett par meddelanden. Det ena är det, att jag, före propositionens avlämnande, hos bankinspektionen infordrat uppgift angående den granskning, som bankinspektionen utfört i fråga om Lantmännens banks förhållanden, och det andra är, att Kreditkassan, som utfört den hittillsvarande undersökningen, och på vilken undersökning uppgifterna i propositionen äro grundade, fortsätter i enlighet med mitt tillstyrkande den påbörjade granskningen, särskilt utsträckt för att man därigenom skall kunna utröna det förhållande, i vilket banken står till Lantmännens riksförbund och de underavdelningar, vilka sortera under detta förbund.

Jag har intet vidare att tillägga utan har endast velat lämna dessa sakuppgifter.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nästlidna gårdag avgivna yttrandena ävensom det av chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson nu hållna anförandet till statsutskottet.

§ 2.

De på kammarens bord liggande motionerna, nr 238 av herr *Röing*, nr 239 av herr *Bengtsson* i Kullen och nr 240 av herr *Törnkvist* i Karlskrona, som härefter föredrogos, remitterades till statsutskottet.

§ 3.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 29 och 31, bankoutskottets memorial nr 18 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 19—23.

§ 4.

Vidare föredrogos vart för sig jordbruksutskottets memorial:

nr 24, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen; och

nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till belöningar för rovdjurs dödande.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 5.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts härpå föredragna utlåtanden nr 3 och 4 bordlades åter.

§ 6.

Ordet lämnades nu till

Herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr förste vice talmän! Under åberopande av stadgandet i 55 § riksdagsordningen tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta medgiva, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 118, 130, 158, 157, 159, 131, 132, 133, 134, 137, 142, 143, 167, 168 och 169 må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugodagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag, nämligen

nr 241, av herr *Kilbom m. fl.*; och

nr 242, av herr *Norman*.

Nämnda motioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 6 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen jämte vissa särskilda propositioner gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1923—1924 under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattade anslagen till kommunikationsdepartementet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömaalen beviljades herr *Jönsson* i Fridhill under 14 dagar från och med den 19 mars.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.